

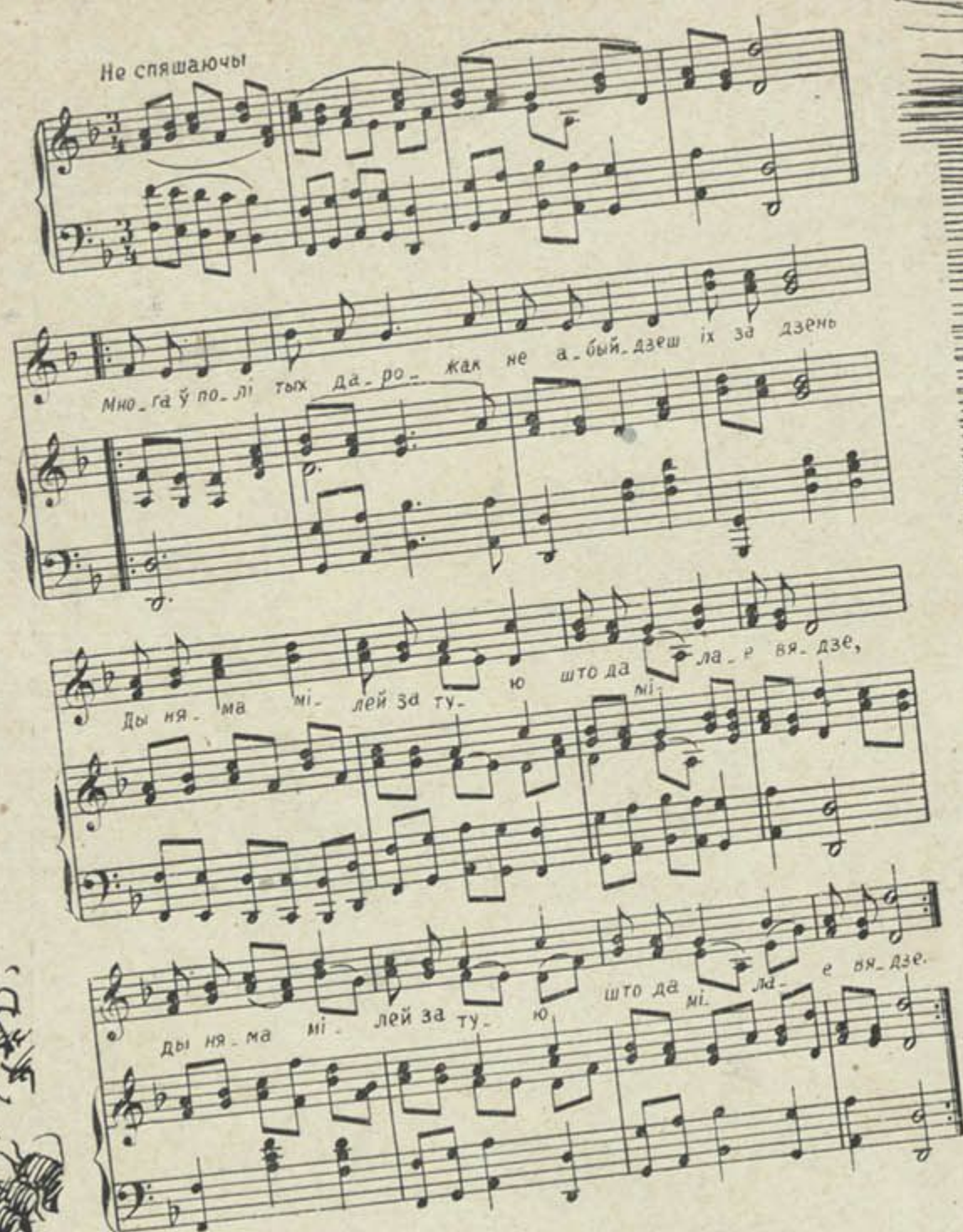
05
P 13

05
222920

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 1 СТУДЗЕНЬ 1956 г.

ДАРОЖКА ДА ЛЮБАЙ

Музыка І. ЛЮБАНА

Многа ў полі тых дарожак,
Не абыйдзеш іх за дзень,
Ды няма мілей за тую,
Што да мілае вядзе.

Лёгка йсці па той дарожцы,
Каля рэчкі і сароў,
Аж да самае каліткі,
Дзе жыве мая любоў.

Сядзем з мілай у сарочку,
Там, дзе яблыня шуміць,
За гаворкай не замечім,
Як і ночка праляціць.

Словы Арама РУСАКА

Я сказаць аб тым не ўмею,
Як я мілую люблю,
Калі дзень яе не бачу,
Ночку цэлую не сплю.

Свецяць зорачкі ў ночы,
Патухаюць яны днём,
А маёй галубкі вочы
Свецяць вечна мне цяплом.

Лёгка йсці па той дарожцы,
Што да мілае вядзе,
Па ёй самі ногі ходзяць
І не стомяцца нідзе.

30к-4/1844

05
P13

пролетарыі ўсіх краін, еднайцеся!

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

ВЫДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАНИЯ
ТРЫЦАЦЬ ДРУГІ

№ 1

05
P13

СТУДЗЕНЬ 1956

ХРАНИЛИЩЕ

Могилевская обл. Бискуповичи
им. В. И. Ленина

05
222920
4237m

222920

7966

На Мінскім хлебазаводзе «Аўтамат» булачны цэх ужо трэці год з'яўляецца цэхам выдатнай якасці. На здымку: брыгадзір булачнага цэха комсамолка Соф'я Школьнікава і цестамес дэпутат гарадскога Савета Рэгіна Ляневіч за праверкай якасці цеста.

Фото П. Г. Г. Г.

НАЦЫАНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

МІНСКІ
РАЙОН
КОНТРАКТ
1956

ПА ЗАГАДУ СЭРЦА

МЯНЕ часта пытаюць: як гэта ў цябе наспела думка пайсці ў калгас на пасаду старшыні? Як ты адважылася?

А думка сапраўды наспела. Да Вялікай Айчыннай вайны працавала я ў адной з сярэдніх школ горада Віцебска. Адночы ў настаўніцкай завязалася ў нас «вялікая спрэчка». Таварышы педагогі, хоць і паважалі мяне, але самым бязлітасным чынам асмяялі за тую думку, што калі дырэктар школы павінен мець вышэйшую адукацыю, то старшыня калгаса тым больш. Пытанне вырашалася ў прынцыпе.

Летам 1942 і летам 1943 года працавала я ўпаўнаважаным райкома партыі ў адным з сібірскіх калгасаў Кемераўскай вобласці. Час быў цяжкі. Большасць працаздольных была на фронце. Толькі вялікае працоўнае напружанне магло прынесці поспех.

Не буду ўдавацца ў падрабязнасці, а прывяду адзін прыклад.

Восенню 1943 года я ад'язджала з Сібіры ў Маскву. Стары старшыня сельсовета на развітанне сказаў:

— Калі што, прыезджай да нас зноў. За месца ў школе не ручаюся, а што датычыць калгаса, то ў любы час цябе старшынёю паставім.

У мяне было такое пачуццё, быццам за вельмі цяжкі ўрок атрымала пяцёрку.

І калі раней я толькі ў прынцыпе лічыла, што старшыня калгаса павінен мець сярэдняю або вышэйшую адукацыю, то цяпер у мяне наспела думка, што сама я магу прэтэндаваць на гэтую пасаду.

* * *

Надышоў 1955 год.

К гэтаму часу ў мяне за плячыма быў дваццаціпяцігадовы стаж педагогічнай работы. Апошнія дзевяць год працавала ў вышэйшых навучальных установах. Выслужыла пенсію. Пара-б і на адпачынак.

Зварот ЦК партыі да глыбіні ўскалыхнуў маё сэрца. Праслухаўшы яго, я тут-жа на сходзе выступіла з просьбай паслаць мяне ў калгас. Калектыў Гомельскага педінстытута, дзе я працавала, і партыйная арганізацыя задаволілі маю просьбу. А калгаснікі сельгасарцелі імя Жданава Рагачоўскага раёна аказалі мне гонар і выбралі сваім старшынёй.

Калгас наш невялікі. Усяго зямлі 3.170 гектараў, у тым ліку 1.675 ворнай. Пашы і сенакосу звыш тысячы гектараў. Гэта шматгалінная гаспадарка. У 1955 годзе мы ў тэрмін убралі ўраджай і першымі ў зоне Гарадзецкай МТС засеялі азімы клін.

Мы зараз змагаемся за павышэнне культуры земляробства. Азімыя пасеялі ў кароткі тэрмін і адборным насеннем, завозім угнаенне для падкормкі.

Праўленне вырашыла, што лён і жывёлагадоўля павінны дапамагчы калгасу выйсці з адстаючых. Для жывёлагадоўлі патрэбна добрая кармавая база. Пад аднагадовымі і шматгадовымі травамі ў нас усяго каля 90 гектараў, што складае менш дзесяці працэнтаў усіх нашых лугоў і выпасаў. Зусім ясна, што трэба праводзіць у парадак лугі і пашы. З дапамогай

Гарадзецкай МТС мы пачалі асваенне цаліны і абложных зямель, асушэнне тарфянікаў. 130 гектараў новых зямель ужо разаралі, асвоілі сто гектараў тарфянікаў. Ужо сёлета плошча сеяных траў у нас падвоіцца. Новыя землі дадуць дадаткова прыкладна 1200 тон грубых кармоў. Акрамя гэтага, калгас праводзіць ачыстку заліўных лугоў.

Сіласных збудаванняў было ў нас недастаткова. Летась калгас пабудаваў яшчэ сіласных ям на чатырыста тон.

Мы заклалі звыш шасцісот тон сіласу. Але гэтага мала для нашай жывёлы, бо ў нас 163 фуражныя каровы.

Удзельнікі рэспубліканскай нарады старшын калгасаў — трыццацітысячнікаў. Злева направа: Ніна Спірыдонаўна Мердава — старшыня калгаса імя Варашылава Свяцілавіцкага раёна, Вольга Якаўлена Машканова — старшыня калгаса імя Жданава Рагачоўскага раёна, Луіза Іванаўна Уцеўская — старшыня калгаса імя Варашылава Акцябрскага раёна, Надзея Фёдораўна Драбышэўская — старшыня калгаса імя Дзержынскага Жыткавіцкага раёна.

Фото В. Кітаса

Зроблены першыя крокі па ўздыму жывёлагадоўлі. Праўленне калгаса вырашыла палепшыць статак: купілі дзевятнаццаць цёлак і шэсць бычкоў яраслаўскай пароды. Нядаўна механізавалі свінаферму — падвесная дарога значна палегчыла працу свінарак. Такую-ж падвесную дарогу праводзім цяпер і ў абары.

Праўленне вырашыла пабудаваць новую хату лепшай работніцы свінафермы тав. Паўлюковай.

* * *

Цяжасцей шмат. Нехапае будаўнічых матэрыялаў: цэглы, цэменту, шыферу. Парушаецца працоўная дысцыпліна. Слаба працуе яшчэ комсамольская арганізацыя, хоць паасобныя комсамольцы (А. Куцакова, Д. Раманаў) паказваюць прыклад у працы. Часта бывае так, што скончыўшы дзесяцігодку сядзяць дома, не ідуць працаваць у калгас, кажуць — сорама, засмяюць. Комсамольцы Далгакова і Трашкова катэгарычна адмовіліся працаваць на свінаферме, бо такую работу лічаць для сябе непрыстойнай.

Комсамольцы заклалі аснову парку — пасадзілі звыш 200 дрэў каля клуба і канторы праўлення калгаса, арганізавалі нядзельнік па ўборцы лаза пас-

30к-3
1844

ля раскарчоўкі лугу, выкапалі сіласную яму. Актыўна бяруцца за работу новы сакратар комсамольскага камітэта М. Ключнікава і члены камітэта тт. Куцакова і Ганчароў.

Праўленне калгаса клапаціцца аб павелічэнні прыбыткаў ад ільну. Сёлета лён пасеем поўнасю па цаліне і канюшынішчы. Пры правільнай аграгатацы гэта дасць нам добры прыбытак.

Намецілі пасеяць 120 гектараў кукурузы. Насенне нарыхтавана са сваіх участкаў.

З падборам кадрў бываюць кур'ёзы. Пасланы быў у школу кіруючых калгасных кадрў П. Коханаў. Правучыўся тры гады. Скончыў. Прапануем яму работу брыгадзіра. Справа адказная, але маладога таварыша гэта не задавальняе. Ён хоча быць намеснікам старшыні. Ніякія ўгаворы не прыводзяць да станоўчага выніку. А ў брыгадзе справа не ладзіцца. Аднойчы на сходзе я і кажу:

— Чаму не прыйдзе ў праўленне той, хто адчувае ў сябе даволі сіл для работы брыгадзірам?

Праз тыдзень у праўленне прыходзіць шасцідзесяцігадовы Фадзей Сцяпанавіч Раманаў і прапануе свае паслугі:

— Калі мне давераць, вазьмуся хоць часова, пакуль знойдзеце другога чалавека. Не магу больш глядзець, што парадку ў нашай брыгадзе няма.

Тав. Раманаў актыўна ўзяўся за работу, і справы пайшлі лепш. Народ яго падтрымаў.

* * *

У канцы лістапада мінулага года адбылася рэспубліканская нарада старшын калгасаў — трыццацітысячнікаў. Для мяне яна з'явілася сапраўдным універсітэтам. Тут выступалі старшыні, імёны якіх вядомы за межамі нашай рэспублікі. Я зразумела, што неабходна пераймаць іх перадавы вопыт у справе вытворчасці збожжа, тэхнічных культур, мяса, малака, у правільным выкарыстанні зямлі, тэхнікі МТС, працоўных рэсурсаў калгаса.

Калектыв Мінскага камвольнага камбіната сустракае XX з'езд КПСС новымі вытворчымі поспехамі. На здымку: лепшая работніца грэбнечасальнага цэха камсамолка Зінаіда Сямкова, якая выконвае норму на 120—130 прац.

Фото П. Пікіцкіна

Дастойную сустрэчу XX з'езду КПСС рыхтуюць рабочыя Лідскага малочна-кансервавага завода. Выдатна асвоіла работу вакуум-апарата Мар'я Баравік. Яна штодзённа выконвае норму на 200—220 працэнтаў. На здымку: выдатнік соцыялістычнага спаборніцтва Мар'я Баравік.

Фото Г. Ткачэнка

Адзін з трыццацітысячнікаў сказаў:

— Пачынайце з таго, што любіце і паважайце калгасніка.

А свінарка калгаса імя Сталіна Гомельскага раёна тав. Дуброўка, звяртаючыся да нас ад імя народа, павучала:

— Зрабіце так, маладыя старшыні, каб людзі вам дапамагалі. Працуйце з народам і для народа.

І ўсе выступленні былі прасякнуты думкай: любіце народ, клапаціцеся аб ім, працуйце для народа самааддана, сумленна.

Гэтая думка з'яўляецца адказам і на пытанне: як я адважылася паехаць на работу ў калгас?

Народ мяне вучыў і выхоўваў. Ні часу, ні сродкаў не шкадаваў. Як-жа можна адмаўляцца працаваць разам з гэтым народам? Нас-жа вучылі быць смелымі, працавітымі, самаадданымі ў школе і піонерскім атрадзе, у комсамольскай і партыйнай арганізацыях. Гэтаму-ж нас вучыў і найвялікшы з людзей — Ленін. Хіба можна забыць яго заветы?

В. МАШКАНАВА,

старшыня калгаса імя Жданава Рагачоўскага раёна.

На Брэстчыне, недалёка ад мяжы з Польшчай, раскінуліся калгасныя палі Герсонаўскага сельсовета. Пуста і бязлюдна зараз у полі—там раздольна гуляе зімовы вецер. Але на вёсцы жыццё б'е крыніцай, хоць снег пакрыў двары, пазамятаў дарогі. Трапіўшы сюды ўпершыню, міжволі звяртаеш увагу на акуратныя прасторныя дамы калгаснікаў, на вялізныя сады ў казачна белым убранні.

— У нас няма ўжо больш старых хатцаў, — гаворыць старшыня сельсовета Антон Зданевіч. — Многае, аб чым сяляне раней ведалі толькі па чутках, цяпер трывала ўвайшло ў жыццё.

Антон Ігнацьевіч—чалавек у салідным узросце і добра памятае горкую долю сялян пры памешчыках.

На зямлі герсонаўцаў быў некалі маёнтка польскага памешчыка Канашэўскага, а частка ўгоддзяў у вёсцы Міткі належала памешчыку Львінскаму. Надзелы сялян не перавышалі паўтара гектара на сям'ю. Многім даводзілася шукаць заробтку ў горадзе.

Па дарозе ў калгас імя Маленкова мы сустрэлі калгаснага конюха, былога батрака. Слова за слова—завязалася гутарка.

Лепшая даярка Любоў Малайчын.

— Што і казаць, зажылі па-людску,— расказваў конюх Нікіфар Зданевіч.— Дзве каровы з цялушкай цяпер у маім хляве стаяць, дзве свінні адкормленыя.

Зоатэхнік Ганна Пятрова гутарыць са старшынёй сельсовета Антонам Зданевічам.

Яшчэ думаю каменны дом пабудавач. Увесь, як ёсць, матэрыял ужо нарыхтаваў.

Чалавек ішоў упэўненай хадой гаспадара.

— Некалі ў нашых краях, акрамя цэркваў ды адной школы, нічога не было,— успамінаў ён.— Але ўсё тут змянілася. Калектыўная праца прынесла людзям дастатак.

Змянілася жыццё—сталі іншымі людзі. На сяло прышлі спецыялісты сельскай гаспадаркі, сярод якіх шмат жанчын. Вось што, напрыклад, гаворыць аб сабе Ганна Пятрова—зоатэхнік калгаса імя Крупскай:

— Я перайшла на работу ў калгас у адказ на заклік вераснёўскага Пленума ЦК КПСС. Раней працавала ў абласным упраўленні сельскай гаспадаркі і зусім не шкадую, што зрабіла такі выбар.

Даярка Хрысціна Цап гутарыць з маладой даяркай Аленай Зданевіч.

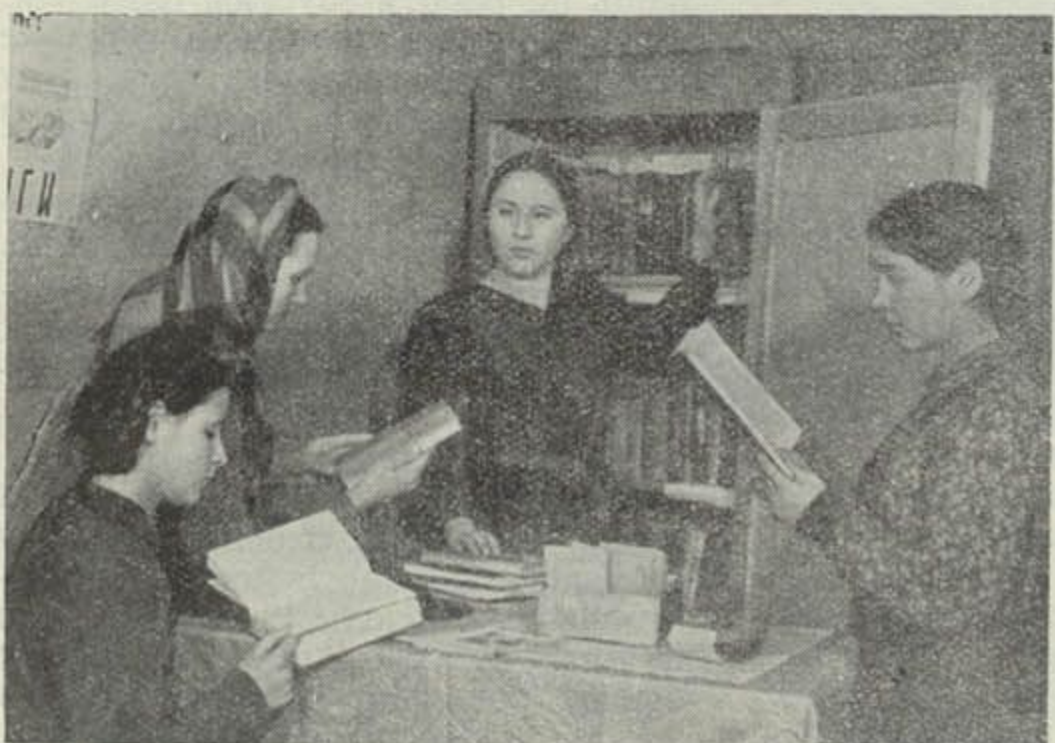
Звеннявая Стэфаніда Зданевіч з унукамі.

Загадчыца паштовага аддзялення Еўдакія Катрава прымае новагоднюю тэлеграму ад даяркі Вольгі Карпук.

апрацаванай імі зямлі сабралі па 70 ц кукурузы ў пачатках і 700 ц зялёнай масы з гектара. На прышкольным участку дзеці вырастцілі для калгаса гібрыднае насенне кукурузы. Райком комсомола ўзнагародзіў 25 школьнікаў пахвальнымі граматамі.

На былой панскай зямлі квітнее новае жыццё: за кароткі час тут адкрылі для калгаснікаў 5 магазінаў, 2 клубы, 3 медпункты. Ды хіба аб усім раскажаш у кароткім фотанарысе!

У бібліятэцы сельсовета

Выкладчыца Валянціна Ігнатава з вучнямі за адборам гібрыднага насення кукурузы.

Фотанарыс П. НІКІШІНА

На малочнай ферме калгаса імя Маленкова мы сустрэліся з даяркай Хрысцінай Цап, якая заслужана лічыцца майстрам сваёй справы. За год яна надала па 1963 кг малака ад кожнай каровы.

А хто не ведае Любоў Малайчык — лепшую ў раёне даярку з калгаса імя Крупскай. Яна надала па 2489 кг малака за год ад кожнай фуражнай каровы.

Сярод калгасных перадавікоў мы сустрэлі і жанчын у гадах. У звеннявой Стэфаніды Зданевіч ёсць ужо ўнукі, але ў рабоце яна маладых абганяе. У мінулым годзе яна сабрала 187 ц буракоў з гектара замест запланаваных 120. Нездарма Стэфаніду Зданевіч з года ў год выбіраюць дэпутатам сельскага Савета.

Цяпер спытаем у бібліятэкара Вольгі Смаль: хто з калгасніц больш за ўсіх чытае. І яна абавязкова назаве вам імёны Мар'і Воўк, Тацяны Смаль і многія іншыя.

Мясцовае аддзяленне сувязі атрымлівае толькі для аднаго калгаса імя Маленкова 378 экзэмпляраў газет, 50 часопісаў.

У сельсавеце адкрыты тры школы, у якіх працуюць пераважна жанчыны. Мы пабывалі ў Гершонаўскай сямігадовай школе і даведліся аб цікавай рабоце юннатаў. Выкладчыца і старшая піонерважатая Валянціна Ігнатава расказала нам аб тым, як школьнікі з 7 гектараў

Маці-гераіня Анастасія Гусік праводзіць у школу сваіх дзяцей.

Фельчар Лідзія Цыбіна аглядае маленькую Галю.

Трамвайны маршрут па вул. Гогаля
У авале — вагонаважата Е. Клімянкова.

Та вуліцах Роднага Горада

ТРАМВАЙНЫ поезд з грука-там імчыць па вузкай украіннай вулачцы. За вокнамі вагона — асенняя ноч. Ідзе дождж. Елізавета Клімянкова, сціснуўшы рычагі кіравання, напружана ўзіраецца ў палатно дарогі, дзе, пабліскаючы пад святлом фар, бягуць насустрач мокрая сталёвыя рэйкі. Яе непакоіць дрэннае надвор'е: увесь вечар слязца вокны, вельмі дрэнная бачнасць. Але ціха ехаць нельга — не ўкладзецца ў графік. Дзве-тры хвіліны спазнення ў трамвайшыкаў лічыцца мінусам.

Елізавета Грыгор'еўна ледзь прыўзнямаецца на сядзенні, праводзіць рукой па затуманеным шкле. Раптам, што гэта?.. На рэйках чалавек! Ён зусім блізка... Прывычная рука аўтаматычна цягне да тормазу. Рэзка гучыць сігнал. Чалавек у чорным плашчы з капюшонам азіраецца, кідаецца ў бок, але, паслізнуўшыся, падае на рэйкі...

Елізавета Клімянкова сядзіць за сталом і зноў уяўляе гэты страшэнны малюнак.

— Чаго задумалася? — шэпча сяброўка. — Слухай, што гаворыць выкладчык...

Клімянкова ўздрыгвае. Іменна выкладчык прымусіў яе ўспомніць гісторыю з чалавекам на рэйках. Увесь урок прысвяціў пытанню, як трэба дзейнічаць у кабіне трамвая, каб не дапусціць аварыі. Ездзіць-жа прыходзіцца па самых людных месцах: каля школ, кіно-тэатраў, дзіцячых садоў, магазінаў... Вадзіцель трамвая павінен

строга прытрымлівацца правіл руху. Выкладчык прыводзіць прыклад, як адзін з вадзіцеляў, выбіўшыся з графіка, перавысіў хуткасць і ў выніку сутыкнуўся з аўтамашынай... Елізавета Грыгор'еўна, хоць і не адчувала за сабою віны, чакала, што вось-вось ён назаве яе імя. І зноў перад ёю паўставала цёмная ноч, мокрая, слізкія рэйкі... І ля самых колаў, ледзь прыўзнятае рашоткай, распластанае цела...

— Дык жадаю вам паспяховай работы, — закончыў выкладчык на развітанне са слухачамі.

Напярэдадні 38-й гадавіны Вялікага Кастрычніка Клімянкову запрасілі ў кантору. Ціхая, сканцэнтраваная, увайшла яна да начальніка ўпраўлення. Ён прапанаваў крэсла і ўсхвалявана, па-бацькоўску сказаў:

— Віншую. Вам прысвоена званне вадзіцеля першага класа.

Так збыліся мары Елізаветы Грыгор'еўны. Вясёлай вярнулася яна дамоў. Ледзь адчыніла дзверы, як да яе кінуўся сын, Валодзя:

— Ой, мама, паслухай, што я табе скажу!

— Што, сыноч?

— Іду са школы, а на Дошцы гонару твая фотакартка пад шклом... прыгожая... І напісалі там, што ты самая лепшая...

— А можа не пазнаў?.. Можа, там чужая цёця?

— Не, мама, ты! Чэснае піонёрскае!

Елізавета Грыгор'еўна прылашчыла сына і павучальна прамовіла: «Правільна, сыноч, я... Вось бачыш, якая ў цябе мама, — «самая лепшая»... Але ці добры ты ў мяне? Пакажы дзённік...»

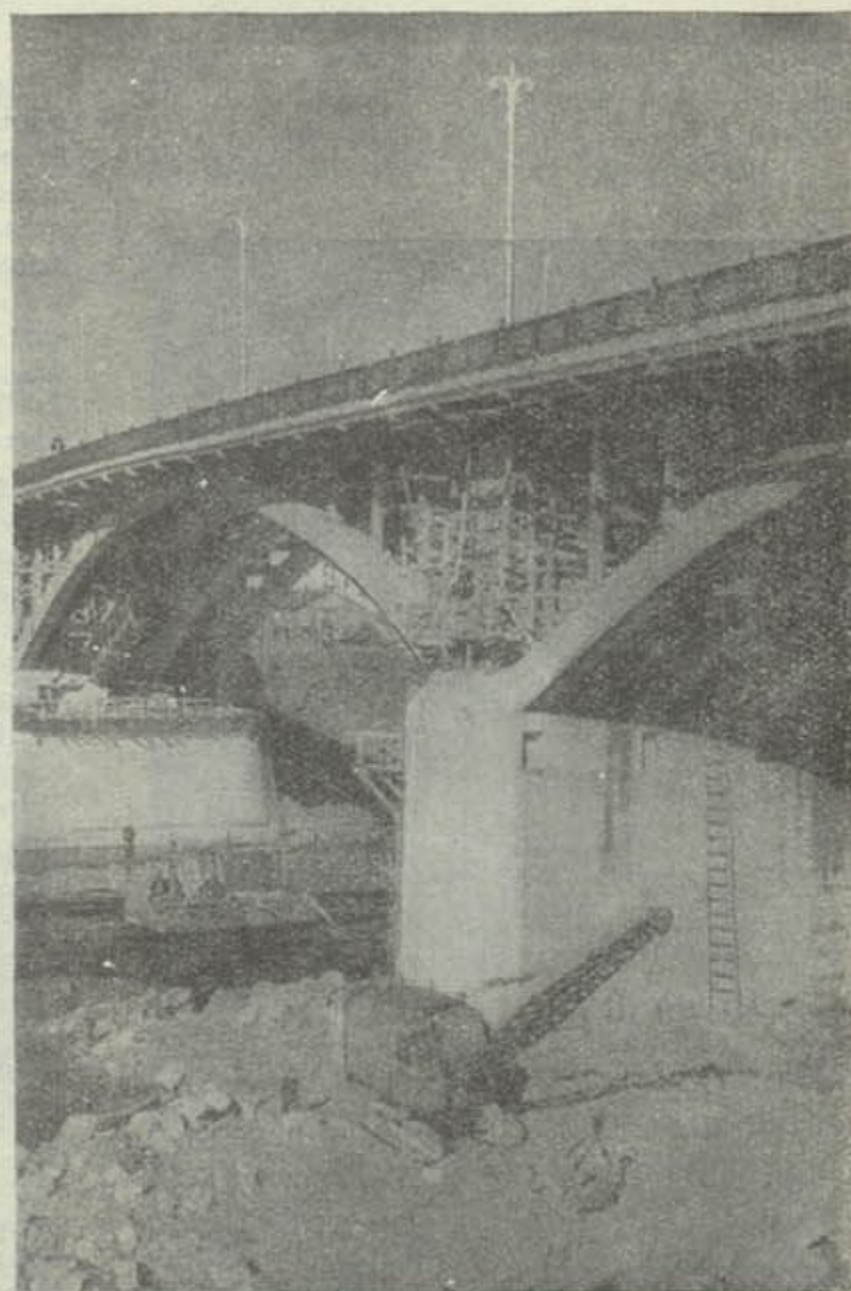
Вечарэла. Са школы прыйшла старэйшая дачка — Фаіна, якая канчае дзесяцігодку. Хутка вернецца дамоў і бацька, які працуе цесляром. Сям'я добрая, дружная. У трамвайным упраўленні гана-рацца ёю.

Елізавета Грыгор'еўна прыходзіць на работу заўсёды бадзёрая. Вось пяць год ужо запар прымае і здае свой поезд на прыпынку каля Смаленскага базару. Тут, у дыспетчарскай, мы і сустрэліся.

— Трыццаць першы падышоў! — пачуўся голас дыспетчара.

Клімянкова, спыніўшы размову з кандуктарамі, ідзе да выхаду. Праз хвіліну яна ўжо змяняе вагонаважату Іваненка.

Поезд выходзіць у цэнтр горада, на плошчу Леніна. Справа і злева — пяціпавярховыя дамы, у якіх жывуць многія знаёмыя Клімянковай. Адсюль відаць вугал вуліцы Суворова. Тут, на месцы былых развалін, нядаўна ўзняўся

Віцебск. Новы мост праз Заходнюю Дзвіну.

прыгожы жылы дом. Гарадскі Совет прадаставіў у ім адну з лепшых кватэр сям'і загінуўшага лётчыка Філатава. Прасторныя светлыя кватэры з усімі комунальнымі выгодамі займаюць рабочыя, служачыя гарадскіх прадпрыемстваў і ўстаноў. Па фасаду дома — малады сквер.

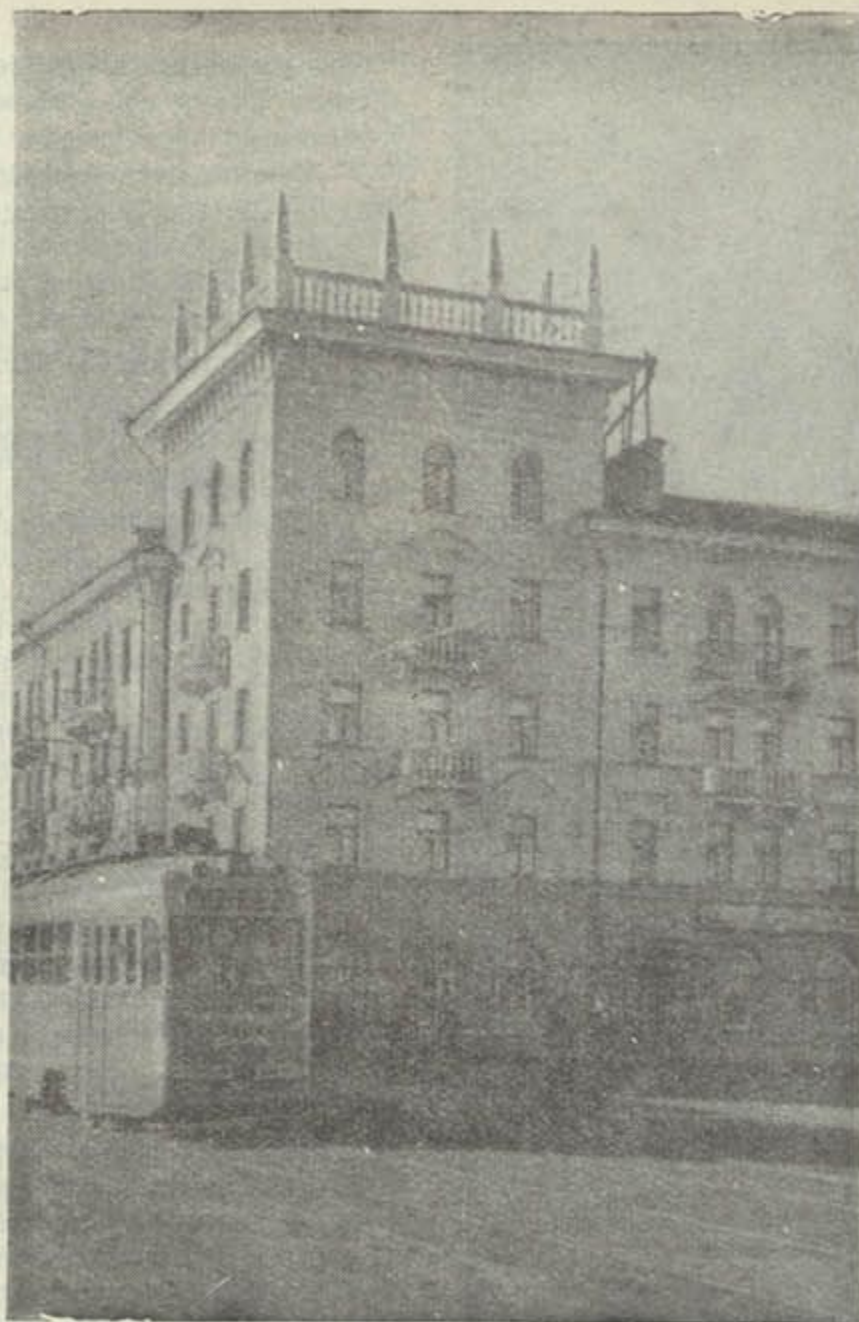
Поезд ідзе па Совецкай вуліцы.

Вось і кінатэатр, краезнаўчы музей. Натоп народ. Трамвай спыняецца ля моста праз Віцьбу, ад якой, як сцвярджаюць мясцовыя жыхары, і паходзіць назва горада. Уніз па схіле гары бягуць маладыя таполі, клёны, бярозы — гэта новапасаджаны парк. На ўзгорку — будыні абкома партыі, абласнога Савета дэпутатаў працоўных. У вялікім каменным доме размясціўся медыцынскі інстытут. Дзяўчаты і юнакі, якія з'ехаліся сюды з розных месц рэспублікі, рыхтуюцца стаць урачамі. Праязджаючы міма, Елізавета Грыгор'еўна кожны раз думае аб тым, што хутка і яе дачка можа стаць студэнткай гэтага інстытута. Праўда, Фаіна яшчэ не вырашыла, куды пойдзе вучыцца пасля дзесяцігодкі, але маці вельмі хочацца, каб дачка стала ўрачом.

На адным з прыпынкаў трамвай крыху больш затрымліваецца. У новым кінатэатры «Зара» толькі што закончыўся сеанс. Сюды сцякаюцца людзі з самых аддаленых вуліц горада. Кожнаму хочацца паглядзець кінофільм іменна ў новым тэатры.

На маршруце Елізаветы Клімянкавай — школы, фабрыкі, заводы, велічны будынак вакзала, элеватар, безліч новых жылых дамоў. Пад'язджаем да моста. На тым баку ракі ў сінняй смуге вырысоўваецца Маркаўшчына — прамысловы раён, створаны воляй народа пасля вайны. Віцябляне ганарацца выдатнай прадукцыяй панчошнай фабрыкі «КІМ», дыванова-плюшавага камбіната. З Віцебска ў розныя канцы краіны ідуць многія дзесяткі зборных дамоў. На заводах імя Кірава, «Комінтэрн» і іншых выконваюцца важныя дзяржаўныя заказы.

Хто не бываў у Віцебску апошнія некалькі год, не пазнае цяпер горада, хоць-бы нават нарадзіўся і вырас у ім. Зусім непазнавальны прывакзальны раён. Ад вакзала ідзе шырокая асфальтаваная вуліца з зялёнымі прысадамі, якая носіць слаўнае імя С. М. Кірава. Мінуўшы 53-кватэрны дом, у якім

Віцебск. Новыя жылыя дамы на вуліцы Леніна.

жывуць рабочыя завода імя Кірава, падыходзім да будынка своеасаблівай архітэктуры. Гэта будучы тэхналагічны тэхнікум. Хуткімі тэмпамі ідуць аддзелачныя работы.

Трамвай спыняецца каля завода імя Кірава. Уваходзім у адзін з цэхаў.

— Вось аб кім трэба пісаць, — паказваючы на дзяўчыну ў сінняй спяцоўцы, гаворыць сакратар партыйнай арганізацыі.

Фрэзероўшчыца Мар'я Скакун

прышла ў цэх дзесяць год назад, скончыўшы школу ФЗН. Нізенькая, шчупленькая, яна не магла працаваць на станку без падстаноўкі. Знойдзе, бывала, якую-небудзь дэталю, пакладзе пад ногі і стаіць, як на трыбуне.

Ішлі гады. Мар'я Скакун не толькі пачала працаваць без падстаноўкі, але і ў дасканаласці авалодала тэхнікай. Яе паважаюць і за актыўны ўдзел у мастацкай самадзейнасці.

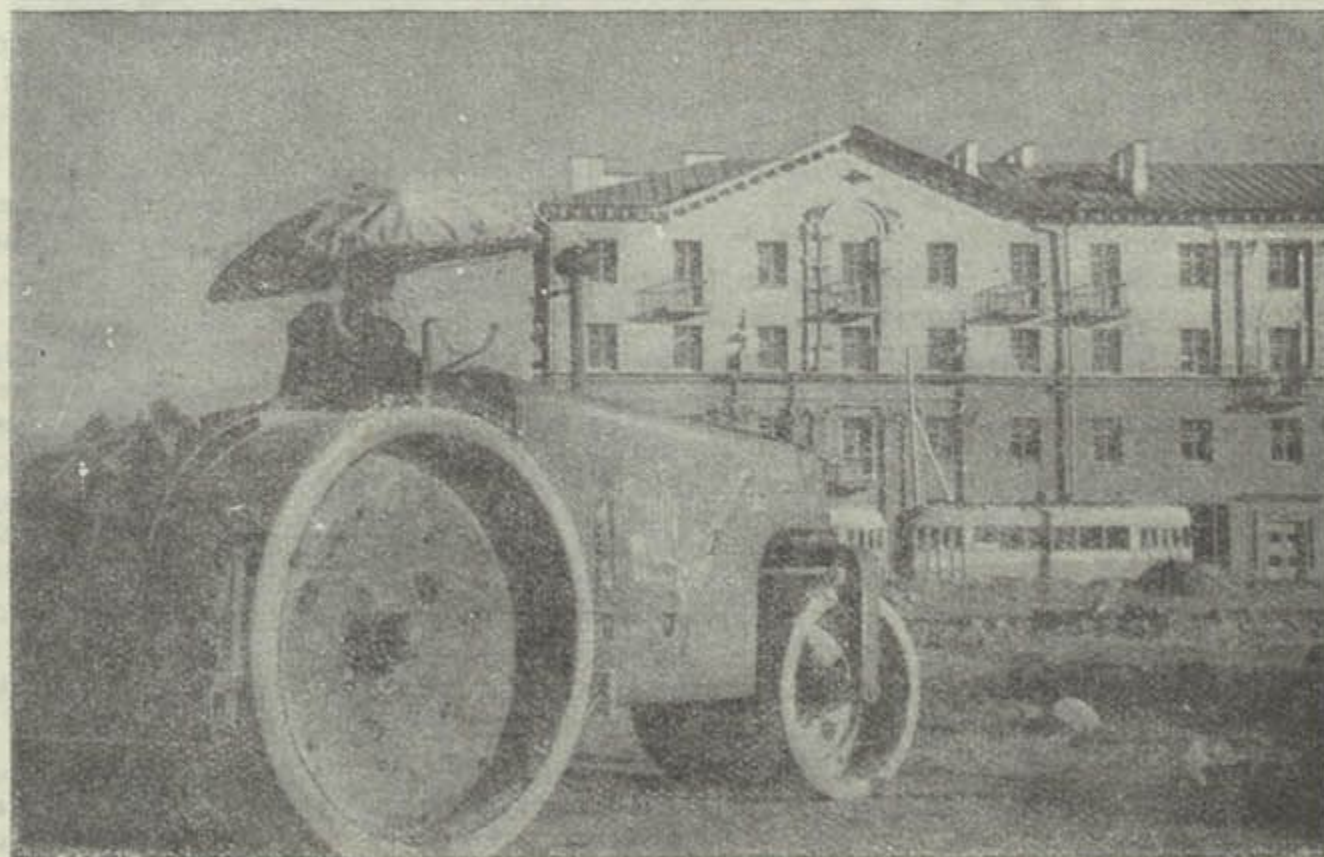
— Яна ў нас на ўсе рукі майстар. Адным словам, артыстка, — гавораць у цэху.

Трамвай заварочвае за вугал. На хвіліну паказваецца будынак гарадскога драматычнага тэатра імя Якуба Коласа. Елізавета Грыгор'еўна, як і многія віцябляне, любіць свой мясцовы артыстычны калектыў. У Віцебскім тэатры шмат год працуе такі відны дзеяч мастацтва, як народны артыст СССР Ільінскі. Тут выраслі таленавітыя акцёры Шмакаў, Звездачотаў...

Ідучы ад вакзала праз новы мост, хочацца на хвіліну спыніцца. Летам тут шнуруюць кацеры, пераклікаюцца гудкі параходаў, плывуць плыты. Па крутых берагах Заходняй Дзвіны відаць, што калісьці яна была яшчэ больш магутнай. Але і зараз затоены ў ёй нязмерныя сілы. І можа недалёка той час, калі плаціна злучыць гэтыя высокія берагі, а побач стануць новыя заводы, фабрыкі, пабягуць электрычныя цягнікі...

Вечарэ. Вагонаважатая Клімянкава едзе на трамваі ўжо як пасажыр. Сядзіць і глядзіць у акно. Вось і тая самая глухая вулачка. Успамінаецца чалавек на рэйках... Гэта была жанчына. Елізавета Клімянкава выратавала ёй жыццё, своечасова адкінуўшы рашотку і затармазіўшы поезд.

Аляксандр ЛАЗНЯВЫ

Віцебск. Будаўніча-дарожныя работы на плошчы Леніна. Фото А. Дзітлава.

Варшава. Палац навукі і культуры імя І. В. Сталіна.

У БРАТНЯЙ ПОЛЬШЧЫ

ЛЕГКА сабе ўявіць, з якой радасцю і хваляваннем калектыву Беларускага Дзяржаўнага Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы ўспрыняў вестку аб тым, што на гэты раз у мясячніку польска-савецкай дружбы прадстаўляць савецкае мастацтва выпаў гонар старэйшаму беларускаму тэатру імя Я. Купалы і салістам Беларускага Дзяржаўнага тэатра оперы і балету.

Тэатр імя Янкі Купалы з поспехам выступаў ва многіх гарадах Савецкага Саюза, уключаючы Маскву, але за мяжу ехаць выпадала нам упершыню. Адказная, пачэсная і вельмі цікавая задача, якая ўскладалася на нас, хвалявала і ўзнімала настрой. У падрыхтоўцы да ад'езду час ляцеў хутка. І вось прышоў дзень, калі мы ў нейкім святочным, прыўзнятым настроі сабраліся на мінскім вакзале.

...Цягнік імчыць нас усё бліжэй да мяжы. Вось першая замежная станцыя Тэрэспаль. Да нас падходзяць людзі з кветкамі ў руках. Гэта прадстаўнікі Таварыства польска-савецкай дружбы і Таварыства культурнай сувязі з заgrаніцай.

Яны прыехалі з Варшавы, каб нас тут прывітаць і ўзяць пад сваю апеку. Мы дзякуем за кветкі, за цёплыя словы, за клопаты і ўсе разам сядзем у цягнік.

Вялікае ажыўленне выклікае ў нас назва адной са станцый — Мінск Мазавецкі. Як быццам сустрэлі крэўнага.

А вось і Варшава. Ужо відаць яе агні. Цягнік ідзе вакол горада. Раптам на фоне цёмнага неба ўзнікае сілуэт Палаца навукі і культуры з чырвонымі агеньчыкамі на версе.

На платформе ўжо сабраліся прадстаўнікі варшаўскай грамадскасці, артысты, журналісты. Яны сардэчна вітаюць нас, жадаюць поспеху, уручаюць кветкі, перавязаныя шаўковымі стужкамі.

На прывакзальнай плошчы нас чакаюць велізарныя аўтобусы «Орбіса». Мы едзем у гасцініцу «Варшава». Фасад яе яшчэ ў рыштаваннях. Унутры — абшырныя вестыбюлі, ліфты, гасціныя, вельмі ўтульныя, светлыя нумары са скромнай мэбляроўкай. У агульнай зале для нас падрыхтавана некалькі вялікіх, ужо накрытых сталоў. Іграе музыка. Сярод столаў танцуюць варшавяне. На жанчынах — сціплыя сукенкі, замшавыя басаножкі на высокіх абцасах. Гэта модны абутак у варшавянак. Лакавых туфляў яны не носяць.

На другі дзень пасля сьнедання мы ідзем да Палаца навукі і культуры.

Які-ж ён прыгожы! У ім змяшчаецца не толькі тэатр Войска польскага, дзе будуць праходзіць нашы гастролі, але і тэатр лялек, і тэатр для моладзі, і кінатэатр, і палац піонераў, і Акадэмія навук, і шмат іншых культурна-асветных устаноў. У залах могуць адначасова размясціцца 25.000 чалавек.

А як хараша ў тэатры Войска польскага! Утульная, белая з золатам, глядзельная зала. Раскошнае фойе з незвычайнымі люстрамі ў выглядзе кветак. Прасторныя грэміровачныя з белым абсталяваннем. Мы рады за польскіх артыстаў, якім выпала шчасце тут працаваць. У фойе — выстаўка: «10 год польскага тэатра». Як гэта дарэчы! Мы маем магчымасць пазнаёміцца з лепшымі іх пастаноўкамі. З цікавасцю разглядаем партрэты вядомых польскіх артыстаў, рэжысёраў. Даведваемся, што ў Польшчы больш 100 тэатраў, у адной Варшаве іх 18. Нам кажуць, што польскі народ вельмі любіць свае тэатры, і яны заўсёды перапоўнены. Мы думаем, ці здолеем прыцягнуць да сябе яго ўвагу і сімпатыі?

Першым спектаклем ідзе ў нас «Канстанцін Заслонаў» Маўзона. Артысты сёння сабраныя, сур'ёзныя. Трэба падтрымаць гонар свайго тэатра. Ці будзе зразумелай глядачу наша беларуская мова?

Але ў зале ўсё больш і больш цікавасці да таго, што адбываецца на сцэне. Барацьба з фашыстамі так знаёма польскаму народу. Ці мала ён пацярпеў ад гітлераўцаў? У зале — сапраўднае хваляванне. Сярод дзеі раптам узнікаюць воплескі. Некаторыя рэплікі выклікаюць смех. Акцёры супакойваюцца. Кантакт з глядачом поўны.

У тэатры сёння старшыня Савета Міністраў Цыранкевіч і маршал Ракасоўскі. У канцы спектакля пад дружныя няспынныя воплескі на сцэну выносяць кошыкі з кветкамі. У адным з іх візітная картка Цыранкевіча.

На вячэру мы запрасілі польскіх актёраў. Знаёмімся з імі. Яны прызнаюцца, што не чакалі, каб на Беларусі былі такія моцны тэатр.

У Варшаве загаварылі аб беларускім мастацтве.

— Як добра, што вы прыехалі, — казалі нам польскія сябры. — Мы, вашы самыя блізкія суседзі, уяўлення не мелі аб тым, як высока стаіць у вас мастацтва.

Усе чатыры прывезеныя ў Варшаву спектаклі («Канстанцін Заслонаў», «Пяць жаваранкі», «Рамэо і Джульета» і «Даходнае месца») праходзяць з нязменным поспехам, пры перапоўненых залах. З асаблівай цікавасцю польскі глядач успрымае апошняю сцэну з п'есы «Пяць жаваранкі». Яна насычана беларускімі народнымі песнямі, танцамі, звычаямі. У бурных воплесках адчуваецца шчырая сімпатыя да беларускага народа.

Вольным часам мы аглядалі польскую сталіцу. Наведалі «Лазенкі», аб якіх столькі чыталі ў творах польскіх пісьмнікаў. Сапраўды гэта цудоўны парк з прудамі і каналамі, па якіх плаваюць больш тысячы чорных і белых лебедзяў.

Наведалі мы касцёл, у якім захоўваецца сэрца Шапэна (сам ён пахаваны ў Парыжы). Былі ў карціннай галерэі, дзе бачылі шмат твораў таленавітых польскіх мастакоў. Надоўга ў нашай памяці застануцца творы вялікага мастака Яна Матэйкі.

У Варшаве шырока разгорнута будаўніцтва. Ужо закончаны прыгожыя 7—8-павярховыя дамы. Але шмат яшчэ разбураных дамоў і пустыроў, дзе калісьці былі цэлыя жылыя кварталы. З Варшавы мы паехалі ў Лодзь на аўтобусах, каб па дарозе наведаць «Жэлязову волю» — маёнтка, у якім нарадзіўся і правёў юнацтва вялікі польскі кампазітар Фрэдэрык Шапэн. Тут захаваўся чароўны парк, а ў ім — маленькі домік арандатара маёнтка — дзядулі Шапэна, у якім і нарадзіўся славуці польскі музыкант. З глыбокай пашанай спыняемся каля дзвярэй маленькага пакойчыка, на парозе якога стаіць кошык з кветкамі. Гітлераўцы зрабілі тут казарму і ўсю мэблю спалілі. Цяпер домік адноўлены па фатаграфіях і ўспамінах сучаснікаў. У доміку і ў парку адбываюцца канцэрты ў памяць Шапэна, на якія з'язджаюцца слухачы з усёй Польшчы. На памяць аб гэтым чароўным месцы мы набылі здымкі, кніжкі і іншыя сувеніры і, усхваляваныя ўсім бачаным, паехалі ў Лодзь.

Лодзь амаль не пацярпела ад вайны. Яе называюць польскім Манчэстэрам, бо тут сканцэнтравана тэкстыльная вытворчасць. Да вайны ў горадзе не было ніводнай вышэйшай навучальнай установы, а цяпер іх дзесяць, у тым ліку тэатральны інстытут. Нашы гастролі праходзяць у памяшканні Польскага новага тэатра. Усе білеты яшчэ да нашага прыезду праданы. Служачыя гасцініцы, афіцыянты рэстарана, дзе мы снедаем, абедзем і вячэраем, просяць як-небудзь «правесці» на спектакль.

Нас прымаюць надзвычай добра. Газеты змяшчаюць пахвальныя рэцэнзіі аб спектаклях, справаздачы аб нашых сустрэчах з грамадскасцю горада. А сустрэч шмат. Кожны дзень група артыстаў адпраўляецца на які-небудзь завод, другая ў школу, трэцяя ў вайсковыя клубы, у вышэйшыя навучальныя ўстановы. І ўсюды сустракаюць іх, як прадстаўнікоў беларускага народа, гасцінна і сардэчна.

Мне асабіста давялося быць на сходзе Таварыства польска-савецкай дружбы. Нашу дэлегацыю запрасілі ў прэзідыум. Польская артыстка, якая нядаўна гасціла ў Савецкім Саюзе, з захапленнем расказвала пра Маскву, пра савецкіх людзей, пра ўсё, што яе ў нас зацікавіла. Слухалі яе надзвычай уважліва. Зала была паўносенная. Прышлі сюды цэлымі сем'ямі. Прысутныя папрасілі нас расказаць пра беларускі тэатр і мастацтва. Гэтую просьбу задаволіў народны артыст СССР Уладзімірскі. Ён выказаў пажаданне, каб дружба паміж польскім і савецкім народамі развівалася і мацнела. Гэтыя словы былі пакрыты гарачымі воклічамі: «Няхай жыве!» Усім членам дэлегацыі былі ўручаны кветкі.

Цёплая сустрэча была ў нас з піонерамі школы імя Перэца. Дзеці закідалі нас пытаннямі. Цікавіліся, як жывуць беларускія школьнікі, які ў Мінску Палац піонераў. Даведаўшыся аб тым, што сярод нас ёсць акцёры, якія здымаліся ў кіно, папрасілі расказаць пра фільм «Дзеці партызана». Народны артыст СССР Малчанаў цікава намаляваў рад сцэнак з перыяду работы над гэтым фільмам.

Пасля адбыўся маленькі канцэрт. Дзеці спявалі нам рускія і польскія песні, чыталі вершы польскіх і савецкіх паэтаў. Самыя малодшыя выканалі пад раэль танцавальную сцэнку. Больш гадзіны мы ніяк не маглі выйсці са школы. Кожнаму трэба было напісаць хоць пару слоў у альбом. Мы раздалі на ўспамін віды Мінска, нашы маркі, розныя сувеніры. Усё прымалася з радасцю. Дзеці праводзілі нас з кветкамі ў руках. Перад уваходам у гасцініцу разам сфатаграфаваліся. Нам было даручана перадаць мінскім піонерам цэлую кучу лістоў, значкоў, альбом з фатаграфіямі.

Не менш цікавай была сустрэча на тэкстыльнай фабрыцы, дзе наш канцэрт слухалі шматлікія работніцы. Гэта фабрыка яшчэ старых часоў. Уладальнік яе, відаць, не клапаціўся аб здароўі рабочых, і работніцы

паказалі артыстам тое новае, што зроблена, каб палепшыць умовы працы. З гордасцю праводзілі ў яслі, дзе ў добрых умовах гадуюцца дзеці, пакуль іх маці заняты працай.

У Лодзі нам давялося бліжэй пазнаёміцца з жыццём польскіх грамадзян. Мы адчувалі сябе тут вельмі ўтульна можа таму, што гэты горад не такі ўжо вялікі, можа таму, што ён не разбураны і вуліцы не такія шырокія.

Дарэчы аб вуліцах. Вялікае ўражанне зрабіла на нас дысцыплінаванасць грамадзян. Якой-бы вузкай ні была вуліца, няхай сабе нідзе не відаць машын, але ні адзін чалавек не кранецца з месца, пакуль на светафоры не з'явіцца зялёны агеньчык. Мы спачатку не разумелі, чаму на рагу стаяць людзі. А потым і самі прывучыліся чакаць сігналау светафора, не парушалі заведзенага парадку.

К канцу гасцявання ў Лодзі нас парадавалі неспадзяванкай. Польскі ўрад улічыў наша гарачае жаданне пабачыць самы старадаўні горад Польшчы — Кракаў, хоць гэта і не ўваходзіла ў план нашых гастролей.

«Не бачыць Кракава — гэтага польскага Рыма — усёроўна што і не быць у Польшчы», — так лічаць палякі. І сапраўды, было-б вельмі крыўдна, каб нам не давялося тут пабываць. Столькі цікавага мы ўбачылі.

Увечары пасля апошняга спектакля мы садзімся ў спецыяльна прызначаны для нас спальны цягнік (як у казцы!)

Рэпетыцыя танцавальнага калектыву Дома культуры Страхавецкага завода грузавых аўтамабіляў.

На вуліцах, плошчах тваіх шматгалосых,
Што слаўны і працаю і ў барацьбе —
Пабыць мне з сябрамі ізноў давялося...
Дзень добры, Варшава! Вітанне табе!

Хадзіў і хадзіў-бы, здаецца, бясконца
Па новых кварталах, па скверах густых,
Дзе многа палацаў, асветленых сонцам,
І безліч усмешак на тварах людскіх.

Цябе-ж і такой я прыгадваю часта,
Калі пачынала ты раны гаіць,
Я быў на руінах твайго Стара Мяста
І болю дагэтуль ніяк не пазбыць!

Так, шмат перажыта часамі цяжкімі,
З нас кожны пазнаўся з пакутай сваёй —
На сумных, журботных палях Асвятніма
Рассыпаны попел і маці маёй.

Варшава, свой боль перажыўшы глыбока,
Да сонца і шчасця раскрыла ты сцяг,
Ты здужала гора. Гляджу я навокал, —
Бязмерная веліч і прага жыцця!

Гляджу, на вачах узлятаеш, здаецца,
Расцеш, як у казцы, яшчэ і яшчэ...
І Вісла, як песня, праз польскае сэрца
У далеч стагоддзяў няспынна цячэ.

Ласкавыя хвалі з табою ў размовах,
Дзе-ж лепшую песню, Варшава, знайсці!
Прымі-ж ты сяброўскае, шчырае слова:
— Высока ўздзімайся, красуй і цвіці!

Сябрам-варшавянам я шчасця таксама
Жадаю, як можа жадаць чалавек —
Мы з вамі суседзі не толькі палямі,
А братняю дружбай з'еднаны на век!

І едзем у Кракаў. Зранку нас возяць у аўтобусах па горадзе. Мы аглядаем цікавыя помнікі старажытнасці. А іх тут незлічона колькасць. Моцна запамніўся каралеўскі замак Вавель які стаіць над Віслай ужо каля дзесяці стагоддзяў.

На вавельскім дварэ калісьці адбываліся турніры. Уздоўж замка цягнуцца галерэя, аздобленая калонкамі. Адсюль, як з тэатральных лож, прыдворныя глядзелі на ўрачыстыя парады і турніры. У Вавельскім палацы знаходзіцца тварэнні геніяльнага скульптара сярэднявечнага Віта Ствожа. Яго скульптуры з дрэва, зробленыя для алтара Мар'яцкага касцёла, запамінаюцца на ўсё жыццё. Побач з палацам стаіць кафедральны касцёл, акружаны 19 капліцамі. Кожная з'яўляецца мастацкім творам. Нечакана ў адным з падземелляў касцёла мы ўбачылі сціплыя грабніцы выдатных польскіх паэтаў — Міцкевіча і Славачкага, а непадалёк магілу Тадэуша Касцюшкі. Хіба можна было застацца абыякавым у такім месцы, дзе кожны камень поўны глыбокага значэння!

Але ўперадзе нас чакалі не менш цікавыя мясціны. Нельга забыць, напрыклад, цэнтра Кракава з гандлёвымі радамі, так званымі «сукеніцамі», дзе ў даўнія часы гандлявалі сукном. Мар'яцкі гатычны касцёл з двума вежамі, высокая ўзнятымі над Кракавам. Вежа даўнейшай гарадской ратушы. Усё выглядае так, як было ў сярэднявеччы. На базары збіраюць крошкі сотні галубоў. Яны садзяцца людзям на плечы, на рукі.

Нашу ўвагу прыцягвае незнаёмая мелодыя. Мы шукаем, адкуль ідуць гукі, і бачым у акне адной з вежаў Мар'яцкага касцёла чалавека з трубой у руках. Гэта ён выводзіць мелодыю і раптам яе абрывае. Нам раскажваюць, што гэтая вежа была ў старажытнасці вартавым пунктам. Аднойчы вартавы заўважыў татарскае войска ля сцен Кракава і даў трывожны сігнал. Але пушчаная татарынам страла трапіла ў горла вартавога, і сігнал абарваўся. У памяць аб гэтым здарэнні з вежы кожную гадзіну ўжо некалькі стагоддзяў раздаюцца трубныя гукі. Зараз па іх правяраюць гадзіннікі не толькі ў Кракаве, але і ў цэлай Польшчы, бо яны трансліруюцца па радыё.

Аднак цяпер трэба спяшацца. Кіраўнік экскурсіі вядзе нас у старадаўні ўніверсітэт, у якім вучыўся геніяльны славынін — Нікалай Капернік. Тут да яго прыходзілі ідэі, якія зрабілі рэвалюцыю ў поглядзе людзей на прыроду і спосабы яе пазнання. Гэта выклікала павагу да старадаўніх муроў, да цішыні, якая цяпер тут пануе.

Я ніколі не бачыла горада, дзе-б было сканцэнтравана столькі цікавага, рэдкага, незвычайнага, глыбока хваляючага, а самае галоўнае — старадаўняга. А колькі цікавых легенд ходзіць у народзе пра Кракаў. І не дзіва. За столькі стагоддзяў быў час іх злажыць!

Раніцай мы пад'язджалі да Беластока. На вакзале сустрэлі нас гаспадары горада і беларускія студэнты ў нацыянальных касцюмах. Як звычайна, прывітальныя прамовы і кветкі. Але нешта новае адчулі мы ў гэтым горадзе. Неспадзявана блізка і асабліва сардэчнымі аказаліся тут людзі. Беларускім тэатрам надзвычай цікавіліся. Білетаў нельга было дастаць. Каля тэатра заўсёды стаяў натоўп моладзі, якая не траціла надзеі паглядзець хоць кавалачак спектакля праз шклянныя дзверы ўваходу. Многія, нягледзячы на халодныя вечары, чакалі канца спектакля, каб убачыць акцёраў, калі яны бу-

дуць садзіцца ў аўтобусы. Таксама і каля гасцініцы незнаёмыя людзі падыходзілі да акцёраў, прасілі аб аўтографам. На вуліцах, у магазінах, дзе-б ні з'яўляліся беларускія артысты, яны заўсёды адчувалі асабліваю да сябе ўвагу і сардэчныя адносіны. Тлумачылася гэта тым, што вялікая колькасць насельніцтва ў беластоцкім ваяводстве (больш 100 тыс.) — беларусы. Для іх нават мова, якая гучэла са сцэны, была асалодай. Карэспандэнт беластоцкай газеты «Свят і людзі» пра гэта пісаў: «Можа нідзе так, як у нашым ваяводстве, спатканні з беларускімі артыстамі пераходзілі ў сардэчную маніфестацыю да слова беларускага, якое так горда гучыць са сцэны. То-ж мова беларуская на нашай зямлі атрымала права грамадзянства нядаўна толькі ў Польшчы на роднай».

Тэатр, апрача спектакляў, арганізаваў канцэрты ў горадзе і раённых цэнтрах, на заводах, у калгасах, школах, клубам. Часам прыходзілася выступаць па два-тры разы ў дзень, але ніхто з акцёраў не пашкадаваў аб гэтым, бо быў задаволены сардэчным хваляючым прыёмам. Вельмі часта пасля канцэртаў для нас наладжвалі вячэру, акцёры разам з гледачамі танцавалі пад гармонік, спявалі беларускія, рускія і польскія песні. Гэта былі сапраўды незабыўныя сустрэчы. У часе адной такой вячэры асабліва клапаціліся жанчыны, збіраючы на стол розныя смачныя рэчы ўласнага прыгатавання. Старшыня калгаса, дзе адбываўся канцэрт, сказаў:

— Нам нялёгка было ўсё гэта арганізаваць, але калі мы даведаліся, што да нас едуць беларусы, самі ногі ў нас захадылі, і ўсё адразу зрабілася лёгка.

А з якой гордасцю паказвалі нам калгаснікі сваю гаспадарку — электрычны млын, машыну для апрацоўкі лёну, новыя стайні, аборы, велізарнейшых свінаматак і смешных чысценькіх парасятка. Гаспадарам хацелася, каб мы ўсё паглядзелі, усюды пабывалі.

Паклаўшы вянок на магілу савецкіх воінаў, дзе заўсёды ляжаць свежыя кветкі, мы развіталіся з Беластокам, з нашымі новымі сябрамі.

Ізноў Варшава, зноў тая-ж гасцініца. Цяпер ужо мы адчувалі сябе як дома. Заставалася адыграць тры заключныя спектаклі і наведаць тыя месцы, дзе яшчэ не паспелі пабыць. Асабліва нас цікавілі варшаўскія тэатры. І мы, як і ў першы раз, не прапусkalі магчымасці паглядзець спектакль. У выніку можам сказаць, што ў польскіх акцёраў высокая сцэнічная культура, яны ўмеюць ствараць праўдзівыя рэалістычныя вобразы, хваляваць сваёй іграй. З многімі мы пазнаёміліся і пераканаліся ў тым, што паміж намі можа быць сапраўдная творчая дружба.

Надзвычай урачыста і цёпла прайшоў наш заключны спектакль, на якім прысутнічалі сакратар ЦК Польскай аб'яднанай рабочай партыі Балеслаў Берут, старшыня Дзяржаўнага Савета Александр Завадскі, старшыня Савета Міністраў Юзеф Цыранкевіч і іншыя члены ўрада. Развітваючыся з намі, прадстаўнікі польскай грамадскасці з хваляваннем гаварылі аб дружбе, якая звязвае польскі і савецкі народы, аб тым, што з прыездам работнікаў культуры Беларусі нашы народы яшчэ больш зблізіліся.

О. ГАЛІНА,
народная артыстка БССР

ХТО ШУКАЕ-ЗНОЙДЗЕ

ТРЭЦІЯ суткі вые, гудзе і плача завіруха. Вецер круціць у паветры сухі, калючы снег. Надвор'е, нібы той шторм на моры, — свету не відаць.

А галоўнае — трывожна на душы. Сэрца балюча сціскаецца. Нярадасныя весткі прынесла радзе: нашы адступаюць. І яшчэ халадней робіцца, хоць у вялікім светлым пакоі, застаўленым рознымі бутэлькамі, пробіркамі ды колбачкамі, для ваеннага часу даволі цёпла. У шпіталь паступіла новая партыя раненых. Сярод іх столькі маладых! Ім-бы толькі красавацца, цвісці. А тут бальнічны ложка, стогны...

Думкі непрыкметна абганялі адна адну. Жанчына ў белым халаце цяжка ўздыхнула. На яе прыгожым энергічным, але цяпер стомленым твары можна было прачытаць цяжар бяссонных начэй, неспакой напружаных дзён вялікага шпіталю.

Лабараторыя, якую тады ўзначальвала Лідзія Сямёнаўна Чаркасава, ператварылася ў своеасаблівы цэнтр гэтай лячэбнай установы. Тут рабіліся рознастайныя аналізы, якія давалі самыя дакладныя сігналы для ўсяго персаналу аб стане здароўя савецкага воіна.

* * *

Назіраючы за хворымі, Лідзія Сямёнаўна задумала вывучыць біяхімічныя працэсы пры вогне-стрэльным астэаміэліце — самым масавым захворванні ў часе ўсіх войн.

«Але ці спраўлюся? Ці выйдзе што?» — не раз думалася ёй. І кожны раз пасля сустрэчы з новым раненым перамагала жаданне хоць чым-небудзь яму дапамагчы, палегчыць пакуты. Як біяхімік, яна можа сёе-тое зрабіць. Начальнік шпіталю замацаваў за ёю дзве палаты, у якіх ляжалі хворыя на гнойнае запаленне касцявога мозгу.

Пачаліся настойлівыя і цяжкія пошукі. Часта даводзілася дзяжурыць і ноччу, хоць гэта і не ўваходзіла ў абавязкі кіраўніка лабараторыі шпіталю. Асноўным метадам даследавання было вывучэнне ў арганізме чалавека парушэнняў бялковага і вугляводнага абмену. У розных раненых гэты абмен працякае па-свойму, і парушэнні яго сведчаць аб цяжкасці і ступені захворвання.

Астэаміэліт — каварная, працяглая хвароба з цяжкімі рэцыдывамі. Праяўляецца яна ў раненых па-рознаму. Пры пераломе доўгіх трубчатых касцей зрашчэнню іх

звычайна перашкаджае нагнаенне. Часам утвараюцца свішчы. Адны з іх зусім не закрываюцца, другія перыядычна адкрываюцца, а пасля зноў закрываюцца. Іншы раз адбываецца запаленне ў самой косці. Каля 40 працэнтаў інвалідаў

Л. С. ЧАРКАСАВА

вайны прыпадала на тых, хто перанёс гэтую хваробу.

Назіранні і доследы далі Лідзіі Сямёнаўне багаты эксперыментальны матэрыял. Яна не спыняла работы і пасля вайны. Працуючы загадчыкам кафедры біяхіміі і арганічнай хіміі Казанскага стагаталагічнага інстытута, Чаркасава працягвала шукаць законамернасці ў бялковым і вугляводным абмене на розных стадыях захворвання.

За дзесяць год нястомнай працы яна вывучыла звыш 400 такіх хворых. І толькі тады ўзнікла нясмелая думка аб доктарскай дысертацыі на тэму «Біяхімічныя парушэнні пры вогнестрэльным астэаміэліце», якую яна паспяхова абараніла ў снежні 1954 года.

Шматгадовая праца была завершана. Яна дае клініцыстам магчымасць больш эфектыўна лячыць гэтае цяжкае захворванне.

* * *

Непрыкметна бяжыць час. Толькі закончана адна справа, як яе наганяюць другія, такія-ж важныя і актуальныя.

У Мінску адкрыўся Інстытут тэарэтычнай медыцыны Акадэміі навук БССР. І самы дзейсны ўдзел у яго стварэнні прыняла Лі-

дзія Сямёнаўна. Разам з іншымі супрацоўнікамі яна абсталявала біяхімічную лабараторыю.

Новая справа заўсёды захапляе. З усім запалам душы нястомнага даследчыка аддалася яна вывучэнню такой цікавай і маладаследаванай праблемы, як траўмы і пухліны мозгу.

— Наша савецкая медыцына многа зрабіла для здароўя чалавека. Але як многа яшчэ трэба зрабіць! І нельга марна траціць час, трэба працаваць, шукаць. А хто шукае — той знойдзе! — часта любіць паўтараць Лідзія Сямёнаўна Чаркасава.

Як характэрна для савецкіх вучоных нястомная прага да пошукаў! Пазбавіць усіх людзей ад розных хвароб, зрабіць жыццё нашага чалавека шчаслівым і радасным — вось іх вышэйшы ідэал. А дзеля гэтага варта жыць, варта і шукаць!

Пасля рэарганізацыі Інстытута тэарэтычнай медыцыны ў Інстытут фізіялогіі Акадэміі навук БССР на першы план паўсталі пытанні вывучэння ўзаемадзеяння паміж унутранымі органамі чалавека і карой галаўнога мозгу. Біяхімічныя сувязі паміж цэнтральнай нервовай сістэмай і ўнутранымі органамі шырока ставяцца на вырашэнне біяхімікаў і фізіёлагаў. Тым цікавей праца над новым, яшчэ нязведаным. Супрацоўнікі біяхімічнай лабараторыі Інстытута фізіялогіі В. Кукушкіна, Т. Міронава, В. Рэмбергера, В. Фамічэнка, Ф. Каўдобская на чале з загадчыкам Л. Чаркасавай на працягу двух апошніх год займаюцца вывучэннем гэтых пытанняў. Шматлікія доследы над сабакамі, труса-мі і пацукамі паказалі магчымасць выкарыстання атрыманых вынікаў для дыягностыкі і лячэння некаторых унутраных хвароб.

А наперадзе — шмат новых захапляючых праблем. У 1956 годзе дружны калектыў біяхімічнай лабараторыі разам з кафедрай радыёбіялогіі і рэнтгеналогіі Інстытута ўдасканалення ўрачоў Міністэрства аховы здароўя БССР будзе вывучаць уплыў радыёактыўнага кобальту на абмен матэрыі ў арганізме чалавека.

Перспектывы — шырокія, светлыя, як светлае і радаснае наша жыццё. Усё для шчасця чалавека, для яго здароўя і добрабыту, духоўнага росту і развіцця! І старанная праца Лідзіі Сямёнаўны Чаркасавай — сціплага савецкага вучонага — зліваецца ў адну магутную поўнаводную раку народнага шчасця.

Я. ДАНСКАЯ.

Дзіця Дэзірэ

Кэт ШАПЕН

Малюнкi М. Гуцiева

ДЗЕНЬ выдаўся цудоўны, і пані Вальмонд рашыла праехацца ў Лабры, каб пабачыцца з Дэзірэ.

У яе на губах міжволі з'явілася ўсмешка, калі яна ўяўляла сабе Дэзірэ з малюткай на руках. Бо, здаецца, толькі ўчора сама Дэзірэ была яшчэ дзіцянем...

Пад'язджаючы аднойчы да сваёй сядзібы, муж пані Вальмонд убачыў дзяўчынку, якая ціхамірна спала ў ценю пад вялікім каменным слупам ля варот. Калі ён разбудзіў яе, яна пачала плакаць і клікаць тату. Вось усё, што можна

было дабіцца ад яе. Адны выказвалі думку, што малютка зайшла сюды, заблудзіўшыся, другія сцвярджалі, што дзяўчынку наўмысля пакінулі паблізу сядзібы перасяленцы з Тэхаса, што праязджалі міма ў крытым фургоне. Пані Вальмонд адкінула ўсякія меркаванні і толькі радавалася, што лёс паслаў ёй, бяздзетнай жанчыне, гэтую мілага выгляду дзяўчынку.

Ішлі гады. Дзяўчынка ператварылася ў дзяўчыну з цудоўнымі рысамі твару, са стройнай фігурай і мяккім, сардэчным характарам. І не дзіўна, што малады Арманд Абін'і, які праяджаў аднойчы міма сядзібы, закахаўся ў дзяўчыну, што стаяла блізу варот, каля таго самага каменнага слупа, каля якога яе знайшлі спячай восемнаццаць год назад. Дзіўна, як ён не закахаўся ў яе раней: ён-жа ведаў яе яшчэ з таго часу, як бацька прывёз яго, васьмігадовага хлопчыка, з Парыжа пасля смерці маці.

Пан Вальмонд, чалавек практычны, параіў Арманду добра ўсё абдумаць і, між іншым, указаў на невядомае паходжанне дзяўчыны. Арманд зірнуў у вочы Дэзірэ, і гэтага было даволі. Якое мела значэнне для яго яе паходжанне, калі ён сам належаў да самага вядомага старадаўняга роду ў Луізіяне?.. Ён загадаў Дэзірэ пасаж у Парыжы і цяропліва чакаў, калі ён прыбудзе. Затым яны пажаніліся.

...Пані Вальмонд не бачыла Дэзірэ і дзіця ўжо цэлы месяц. Прыехаўшы ў Лабры, яна здрыгнулася, як гэта здаралася з ёю кожны раз, калі яна бачыла запушчаную сядзібу Абін'і. Сумны малюнак уяўляла сядзіба, якая на працягу многіх год не ведала клапатлівага вока гаспадыні. Бацька Арманда ажаніўся ва Францыі і там-жа пахаваў жонку: па нейкіх прычынах яна ў свой час адмовілася ехаць у Амерыку.

Чорны дах, нібы каўпак над ачагом, нізка спускаўся над шырокімі верандамі, якія акружалі атынкаваны і афарбаваны ў жоўты колер дом. Велізарныя старыя дубы ўшчыльную падыходзілі да яго, і іх густыя, пышныя кроны зацямнялі фасад нібы дымавой заслонай. Малады Абін'і адзначаўся выключнай жорсткасцю ў абыходжанні з неграмі, якія працавалі на яго плантацыі. Наперакор уласцівай ім прыроднай жыццерадаснасці негры даўно ўжо развучыліся смяяцца і тым больш

спяваць. Яны заўсёды хадзілі змрочныя-змрочныя, як гэты дом.

Маладая маці папраўлялася павольна. Яна ляжала на дыване ў белай муслінавай сукенцы з карункамі, выцягнуўшыся ва ўвесь рост. Дзіця спала побач, уткнуўшыся тварыкам у грудзі маці. Жоўтатварая няня-мулатка сядзела ля адчыненага насцеж акна і абмахвалася веерам.

Пані Вальмонд схілілася над Дэзірэ, абняла яе і пацалавала. Затым павярнулася да дзіцяці.

— Ды гэта не тваё дзіця! — усклікнула яна здзіўлена. Яна сказала гэта па-французску, як звычайна гаварылі ў яе ў доме.

— Я ведала, што вы здзівіцеся, калі ўбачыце, як ён выраст! — рассмяялася Дэзірэ. — Маленькае малочнае парасятка! Гляньце толькі на яго ножкі, мама, на яго ручкі і ногцікі! — сапраўдныя ногці! Садрын прышлося абрэзаць іх сёння раніцай, праўда, Садрын?

Няня велічна кінула галавой:

— Так, вясні!

— А як ён крычыць! — працягвала Дэзірэ. — Проста аглушальна! Учора Арманд пачуў яго голас вельмі далёка.

Пані Вальмонд працягвала пільна глядзець на дзіця. Яна ўзяла яго на рукі і падышла да акна. Доўга ўглядалася яна ў тварык, а затым гэтак-жа пільна зірнула на Садрын, і тая адразу адварнулася.

— Так, хлопчык вырас і... змяніўся, — павольна сказала пані Вальмонд, кладучы дзіця каля маці. — Што гаворыць Арманд?

Твар Дэзірэ заірдзеўся ад шчасця:

— О, Арманд—самы шчаслівы бацька ў акрузе! Ён асабліва рады, што нарадзіўся сын, які будзе насіць яго імя, хоць і запэўнівае мяне, што не менш быў-бы рады і дзяўчыны. Але ён знарок так гаворыць, каб зрабіць мне прыемна. І ведаеце, мама, — зашаптала яна, прыцягваючы да сябе галаву пані Вальмонд, — ён яшчэ ні аднаго негра не пакараў з таго часу, як нарадзіўся хлопчык. Ён нават пашкадаваў Негрыльёна, які наўмысля апёк сабе нагу, каб хоць крыху адпачыць ад работы. Арманд толькі расемьяўся і сказаў, што Негрыльён — проста гультай. О, мама, я такая шчаслівая!..

Гэта была праўда. Шлюб, а потым нараджэнне сына прыкметна змякчылі грубую, жорсткую натуру Арманда Абін'і. Гэта якраз і нападнела шчасцем Дэзірэ. Яна любіла свайго мужа. Калі ён хмурыўся, яна дрыжэла, але кахала яго не менш, а калі ён усміхаўся, то большага шчасця для яе ўжо не існавала. Але смуглы, прыгожы твар Арманда рэдка скажаўся гневам з таго часу, як ён пакахаў Дэзірэ.

...Калі дзіцяці споўнілася тры месяцы, Дэзірэ раптам адчула, што нейкая небяспека навісла над домам. Спачатку гэта было ледзь адчувальна, як намёк: таямнічыя перашэптванні слуг-неграў, нечаканыя візіты аддаленых суседзяў, якія не маглі нават толкам растлумачыць мэта сваіх наведванняў. Але потым Дэзірэ з жахам пачала заўважаць, як дзіўна перамяніўся да яе муж. Аб прычыне гэтага яна і пытаць не асмельвалася. Размаўляючы з ёй, Арманд адводзіў у бок абыякавыя, халодныя вочы. Ён пачаў часта адлучацца кудысьці, а бываючы дома, усяляк пазбягаў яе і дзіцяці. Ён зноў пачаў жорстка абыходзіцца са сваімі рабочымі—неграмі... Дэзірэ адчувала сябе настолькі няшчаснай, што рада была б памерці.

Аднойчы ў гарачы поўдзень яна сядзела ў сваім пакоі, няўважліва перабіраючы пальцамі пасмы доўгіх шаўкавістых валасоў, якія спадалі ёй на плечы. Дзіця, амаль зусім голенькае, ляжала на яе ложку. Хлопчык-мулат, таксама поўголы і босы, стаяў побач і абвясваў яго апахалам з паўлінавых пер'яў. Вочы Дэзірэ былі сумна накіраваны на дзіця, а думка прабавала пранікнуць у тую грозную заслону, якая, здавалася, замкнулася вакол яе. Яна адвела вочы ад дзіцяці і машынальна зірнула на хлопчыка, потым зноў паглядзела на дзіця і зноў акінула позіркам хлопчыка. На яе раптам збялелым твары выступілі кропелькі поту.

Яна хацела нешта сказаць хлопчыку-мулату, але не магла вымавіць ні слова. З цяжкасцю ёй нарэшце ўдалося вымавіць яго імя. Хлопчык павярнуўся да яе, і яна маўкліва ўказала яму на дзверы. Ён паклаў у бок велізарнае мяккае апахала і паслухмяна выйшаў з пакоя.

Яна доўга стаяла, утаропіўшы погляд на дзіця.

Крыху схакаўшы, у пакой увайшоў муж. Нават не глянуўшы на яе, ён прайшоў да стала і пачаў нешта шукаць сярод ляжаўшых на ім папер.

— Арманд! — звярнулася яна да яго, і голас яе прагучэў так, што здольны быў расчуліць нават самае чэрствае сэрца, але муж нібы і не чуў. — Арманд! — яшчэ раз паклікала яна, затым устала і падышла да яго. — Арманд, — сказала яна, цяжка дыхаючы, і схапіла яго за руку, — глянь на наша дзіця! Скажы мне, што гэта значыць?

Ён холадна, але асцярожна зняў яе пальцы са сваёй рукі і адвёў яе руку.

— Гэта значыць, што дзіця не белай расы, — адказаў ён зусім спакойна. — І гэта значыць, што ты не белай расы.

У тое-ж імгненне ў галаве яе мільганула трывожная думка: да якой трагедыі можа прывесці ў Амерыцы падобнае сцверджанне! І яна, каб выратаваць сябе і сваё каханне да мужа, гарача запратэставала:

— Няпраўда, Арманд! Зірні на мае валасы, яны каштанавыя. І вочы ў мяне шэрыя, Арманд, ты сам добра ведаеш, што яны шэрыя. І скура мая светлая, — Дэзірэ схапіла яго за руку. — Паглядзі на маю руку, яна бялей за тваю, Арманд!..

— Такая-ж белая, як у мулаткі Лабланш! — груба адказаў ён, павярнуўся і выйшаў.

Калі Дэзірэ крыху апрытомнела і магла трымаць прыгожы руцэ, яна напісала пані Вальмонд поўнае адчаю пісьмо:

«Мама, зараз Арманд сказаў мне, што я не белая. Да якой-бы расы я ні належала, але, ведаючы яго адносіны да неграў, я павінна даказаць яму, што я белая: я павінна выратаваць сябе і сваё каханне да Арманда. Дзеля бога, дапамажыце мне рассяць яго сумненні, скажыце яму, што ён па-

мылаецца! Інакш я памру! Жыццё мне будзе не пад сілу!»

Атрыманы адказ быў кароткі:

«Мая адзіная Дэзірэ! Вяртайся дамоў у Вальмонд. Вярніся да сваёй маці, якая любіць цябе. Прыязджай са сваім малюткай».

Дэзірэ зайшла ў кабінет мужа і, паклаўшы пісьмо на пісьмовы стол перад вачамі Арманда, застыла, як каменная статуя, бязмоўная, бледная.

Моўчкі ўзяў ён пісьмо, прабег яго халодным позіркам і гэтак-жа моўчкі паклаў на стол.

— Я павінна ехаць, Арманд? — спытала яна і замерла ў нясцерпным чаканні.

— Так, едзь.

— Ты хочаш, каб я паехала?

— Так, хачу, каб ты паехала.

Ногі нібы падкасіліся ў яе. Яна павярнулася і павольна накіравалася да дзвярэй, спадзеючыся, што зараз ён пакліча яе, не дапусціць, каб яна пайшла.

— Бывай, Арманд! — прастагнала Дэзірэ.

Ён не адказаў. Гэта было для яе апошнім ударам.

Дэзірэ выйшла на веранду, дзе Садрын расхаджвала з дзіцем, узяла сына з рук няні, спусцілася па ступеньках і пачала аддаляцца ад дому.

Кастрычніцкі дзень быў на зыходзе. На плантацыі негры моўчкі збіралі бавоўну. Дэзірэ ішла ў тонкай белай сукенцы і ў пакаёвых туфлях. Галава яе была не пакрыта, і сонечныя праменні ззялі ў каштанавых валасах. Яна павярнула не на шырокую дарогу, якая вяла да аддаленай плантацыі Вальмонда, а пайшла нацянькі, па закінутым полі. Іржышча і хмызняк калолі ёй ногі, рвалі тонкую сукенку... Хутка яна знікла сярод трысця і вербаў, што раслі па беразе глыбокага, забалочанага рукава ракі.

Больш яе ніколі не бачылі.

* * *

Праз некалькі тыдняў дзівосны малюнак можна было назіраць у Лабры. Сярод гладка вымеценага задняга двара палала велізарнае вогнішча. Арманд Абін'і сядзеў на шырокай верандзе, адкуль добра было відаць вогнішча, і падаваў слугам-неграм розныя рэчы, і тыя кідалі іх у агонь.

Полымя паглынула ўжо цудоўную лазовую калысачку з усімі прыладамі і аздобай, увесь дзіцячы пасаж. Затым да вогнішча пачалі падносіць шаўковыя і аксамітныя сукенкі, аздобленыя карункамі і вышыўкай, капелюшы і пальчаткі — усё, што засталася ад Дэзірэ. Апошнім прадметам, кінутым у вогнішча, бы-

ла звязка пісем, якія Дэзірэ пісала Арманду, калі была яго нявестай.

У кутку скрыні стала, з якой ён даставаў пісьмы, аказаўся і кавалачак пісьма, напісанага не рукой Дэзірэ. Гэта быў абрывак пісьма яго маці да бацькі: «... Я радуюся і дзякую лёс, — прачытаў ён, — за тое, што наш дарагі Арманд ніколі не даведаецца, што яго маці, якая кахае яго, належыць да расы, на якую белыя людзі наклалі праклятае кляймо рабства».

(З англійскай мовы)

ПАРТРЕТ

Л. ВІРНЯ

(Інтермедія)

Дзеючыя асобы:

ЛІДА МІЛАВІДАВА — жанчына гадоў пад трыццаць.

ВЕРА МЫТНІК — новая кватэрная суседка.

АВЕР'ЯН ЛЯЦЯГА — знаёмы Мілавідавай.

Невялічкі, але ўтульны пакой Мілавідавай. Яна, шыкоўна апранутая, весела завіхаецца каля стала, ставіць віно і закускі і спявае: «Ох, я малада...».

ЛІДА. Ну, цяпер усё нармальна! Сустрэкаю вас, дарагі Ляцяга, ва ўсеўзбраенні, так сказаць цэлай батарэяй... Уяўляю яго ўражанне (пераймае): «Хо! Старка, партвейн і нават шампанскае; парадак!» Але, чаго-ж ты, Авер'янчык, не прыходзіш? Можжа якая кошачка дарогу перабегла? (Стук у дзверы.) Уваходзьце, калі ласка! (Радасна паглядае на гадзіннік.) Акурат ва ўмоўлены час. (Адчыняюцца дзверы, і паказваецца кучаравая галава Веры.)

ВЕРА (яшчэ з парога). Гэта я! Выбачайце, Ліда Карпаўна, я толькі на адну хвілінку. Хачу даўжок вам вярнуць.

ЛІДА (разгублена). Які даўжок?

ВЕРА. Памятаеце, я ў вас шклянку малака пазычала для Алачкі? (Схамянулася). Ой, як-жа ў вас тут сёння хораша! Шампанскае, кветкі!.. Ці не заручыны спраўляеце? Ды вы, галубачка, і сапраўды нявестай выглядаеце. Толькі голуба і нехапае зараз у гэтым утульным гняздзечку!

ЛІДА. Голуб не голуб, а адзін мой добры знаёмы хутка павінен сюды завітаць.

ВЕРА. Я вельмі рада, вельмі рада за вас, Ліда Карпаўна. Пара ўжо і вам уладкаваць сваё жыццё, ой пара! Самі ведаеце: бабін век кароткі.

ЛІДА. Што вы, што вы? Не такія мы ўжо старэнькія! (Смяецца). Скажу па сакрэту: мой знаёмы гадкоў на пятнаццаць старэй за мяне. Але гэтакі франт, чысцюля, што ай-я-яй... Хочаце, пакажу яго партрэт? Вось паглядзіце, які салідны дзядзька з гусарскімі вусамі!

ВЕРА. Цікава! (Бярэ ў рукі партрэт, мяняецца з твару, але выгляду стараецца не паказаць). Ці-ка-а-ва! Вельмі цікава!

ЛІДА. Што з вамі, Вера Данілаўна? Вы нечым узрушаны!

ВЕРА. Мне здалася, што дачка плача (перадае партрэт). Я яго дзесьці бачыла...

ЛІДА. Ха-ха-ха... Дзе-ж вы маглі яго бачыць? Ён-жа чалавек-невідзімка! Тут ён толькі наездамі бывае, часам у камандыроўкі прыязджае, і заўважце — на ўласнай машыне! «Заплаціў, кажа, 15 тысяч рублёў і «Победа» за мной!»

ВЕРА (прыкметна разгубленая і ўсхваляваная). Ага, успомніла, успомніла, Ліда Карпаўна! Вось такі партрэт я ў газеце ці ў часопісе бачыла.

ЛІДА. У газеце? Што вы кажаце? Вось гэта дык дзіва! ВЕРА. Праўда, сустрэкала. Адну хвілінку (зрываецца з месца, выбягае).

ЛІДА (узрушана). У газеце ці ў часопісе! Бач ты яго, і нават мне не пахваліўся. Скромнік гэтакі знайшоўся. Але што з Верачкай? Няўжо зайздасць? Ой, як няхораша з майго боку красавацца сваім шчасцем перад чалавекам з разбітым сэрцам. А з другога боку?.. Партрэт Ляцягі ў друку! Чым-жа ты, Авер'янчык, так праславіўся? Можжа, якім-небудзь наватарствам ці рацыяналізатарскай прапановай? А, можа, элексір маладосці ці сакрэт доўгалецця прыдумаў? (Стук у дзверы.) Ну, гэта ўжо ён! Безумоўна ён. Міласці прашу! (Адчыняюцца дзверы.)

ВЕРА (яшчэ з парога). Во! Як па вашаму, гэта ён?

ЛІДА (з захапленнем). Ён! Ён! (З гордасцю). І тыя-ж вусікі і нават зачоска, пазычаная з патыліцы! А зараз пачытаем, што пра яго напісана? (Чытае). «Пералётны птах Ляцяга». Пералётны птах Ляцяга? Што-ж, птушка якая, ці, можа, лётчыкам стаў?

ВЕРА. Чытайце, чытайце далей...

ЛІДА. «Пры кожнай новай сустрэчы з лёгкадумнымі... лёгкадумнымі жанчынамі ён прыкідваецца гэтакім галубком... На гэты раз ён сышоўся ўжо з трэцяй... (паўза). Але варта было толькі з'явіцца дзіцяці, як ён распусціў крыллі і фррр... вылецеў у неведомым кірунку». Ой, што-ж гэта такое? А м-можа гэта не пра яго тут напісана?

ВЕРА. А можа гэта не яго партрэт? Паглядзіце, Ліда Карпаўна, яшчэ раз. Уважліва паглядзіце.

ЛІДА. Не, гэта ён, ён — валацуга! Чытайце вы, я больш не магу!

ВЕРА (чытае нехаця). «З цягам часу ён з голуба ператварыўся ў ястраба-галубятніка, які носіцца па свеце ў пошуках новых ахвяр»...

ЛІДА (бярэ зноў у яе з рук часопіс, чытае далей). «Сваім галубіным варкатаннем ён заўсёды стараецца спакусіць тых даверлівых галубак...» Гэта каменьчык у мой агарод.

ВЕРА. Не каменьчык, а добры камень і не толькі ў ваш агарод!..

ЛІДА. Падумаць толькі!..

ВЕРА. Падумаць, дарэчы, ніколі, Лідачка, не пашкодзіць. Але зараз некалі ўжо думаць. Я пайду. Баюся, малая прачнецца. (Выходзіць).

ЛІДА. І хто мог падумаць?.. Вера мае рацыю: я-ж магла падумаць, а добра падумаўшы, адразу раскусіла-б гэтага птаха. Але пачакай-жа, галубок! Што гэта я стаю, як дурань на вяселлі? (Кінулася прыбіраць са стала). Вось які ты, аказваецца, Ляцяга? Ты ўжо думаў і пра мяне: трапіла казюрка ў твае кіпцюры. Але мы яшчэ паглядзім, хто куды трапіў! (Вера зайшла без стуку.)

ВЕРА. Я ўжо ўсё зрабіла. (Стук у дзверы.) Гэта ён! (Шэптам.) Прыля-

цеў галубок! Чуеш, як засопся, небарака? Ад выканаўчых лістоў усё цягу дае. Ты запрашай, а я схавваюся тут за шырмай.

ЛІДА. Гэй, хто там шкрабецца? Заходзьце!

ЛЯЦЯГА [уваходзіць; ён пад добрай чаркаю]. Добры вечар, мая каханая! Нарэшце, нарэшце мы зноў убачыліся! Паверыш, калі матор заглух у дарозе, дык мне здалася, што не машына, а сэрца маё спынілася!

ЛІДА. Спынілася сэрца! Ха-ха-ха... Ды вам не нарыхтоўшчыкам сыравіны, а паэтам быць! У вас-жа паэтычная душа! Ха-ха-ха... [Дэкламуе]: «Дазвольце яшчэ адно спатканне, і я скажу пра сваё каханне!»...

ЛЯЦЯГА. Якая радасць! Вы запомнілі словы майго апошняга пасланьня..

ЛІДА [дэкламуе, пераймаючы яго]. Выбачайце за перайманне: на вашым твары ні адной хмары і выглядаеце ў выніку проста імяніннікам. Ды што імяніннікам? Жаніх ды і годзе!

ЛЯЦЯГА [нэтапырыўся]. І сапраўды, чым я не жаніх, чорт пабары! А ты, Лідачка, чым не нявеста?

ЛІДА. Пешы коннаму не таварыш!

ЛЯЦЯГА. Цяпер і ты будзеш на кані! Чуеш? У адной вупражцы паедзем! Стаўляй нашу любімую пласцінку, і мы з табой з гэтага поваду адгрукаем польку-Янку. Ну, дык пайшлі? [Прытупвае і напявае].

ЛІДА. Вельмі спрытна скачаце, нават не скачаце, а лётаеце, як птах. Можа, вы мне скажаце прычыну такой узрушанасці і бурнай радасці?

ЛЯЦЯГА. Быццам ты і не ведаеш, які ў мяне сёння знамянальны дзень? Цяпер я найшчаслівейшы з шчаслівых! Разумееш? Здзейснілася, нарэшце, мая даўнейшая мара!

ЛІДА. Якая мара?

ЛЯЦЯГА. Разам з табой стварыць, мая адзіная надзея, сталую, вечную і дружную сям'ю! Разумееш? Я ўсё жыццё марыў сустрэць такую жанчыну, як ты!.. [Убачыў бутэльку, спрытна выбіў корак]. За тваё здароўе, Лідуся!

ЛІДА. Толькі такую? Ха-ха-ха...

ЛЯЦЯГА. Уяві сабе, толькі такую!.. І нарэшце...

ЛІДА. Напай на след новай дзічыны і парашуй пад старасць падстрэліць...

ЛЯЦЯГА. Нічога нешта не разумею. Тут без бутэўкі не разбярэш! [Налівае сабе і ёй]. Вып'ем за дружбу, за сталую, дружную сям'ю!

ЛІДА [адсоўвае шклянку]. А куды-ж вы падзенёце ранейшыя свае сем'і?

ЛЯЦЯГА [зноў перакуліў чарку]. Якія сем'і? Ха-ха-ха... Вы напэўна жартуеце.

ЛІДА. Гэта вы любіце жартаваць [кладзе перад ім часопіс з яго партрэта]. Гэта хто? Можа, і зараз скажаце: «Я не я і хата не мая»?

ЛЯЦЯГА [усміхаецца]. Скажу! Магу сказаць, што яны troхі спазніліся. Цяпер, мая мілая, я ўжо не пералётны, а вольны птах! Разумееш? Дзе захацеў, там і сеў! Ты-ж павінна радавацца. Зараз я і сапраўды ўвесць твой! З табой гатоў хоць на край свету!

ЛІДА. Аднаму сумна ўжо стала лётаць па свеце? А што здарылася з тымі, ад каго вы збеглі на край свету?

ЛЯЦЯГА. З тымі, з гэтымі?! З першай у мяне ўжо ўсё скончана! Тая апошняя нітачка, якая мяне яшчэ звязвала з ёю, сёння абарвалася! Гэтая ды і другая ўжо расшукваць мяне не будуць...

ЛІДА. Так здорава сляды заблытаў?

ЛЯЦЯГА. Ды нічога ты не разумееш! Сыну першай ужо 18 гадоў споўнілася, а дачцэ другой пашчаслівілася замуж выскачыць у 17 гадоў. Так што аліменты, дзякуй богу, ім плаціць ужо не даўдзецца.

ЛІДА. А-а-а? Вось чаму вы такім імяніннікам выглядаеце. З гэтага поваду вы нават паспелі па дарозе ўжо чарку перакуліць!

ЛЯЦЯГА. А чаму-ж не перакуліць, калі такая радасць? [Выпівае шклянку гарэлкі, закусвае каўбасой і, яшчэ не перажываўшы, спявае і танцуе].

Чаму-ж мне не піць?

Чаму-ж не любіць?

Калі аліменцікі

Не буду плаціць!

ВЕРА [выскаквае з-за шырмы і яму ў тон]. «Чаму-ж не плаціць»? Трэба-ж неяк разлічыцца за даўгі!

ЛЯЦЯГА [спалохана]. Вера! Ці не з неба ты звалілася?

ВЕРА. Не, хаджу па зямлі... [За сцяной пачулася: «Мама! Мама!»] Вось дачка кліча, Алачка, ёй ужо 6 гадоў, магу вам напаміць... Я пайду, Ліда.

[Ліда кідаецца затрымаць Веру].

— Пачакай, застанься...

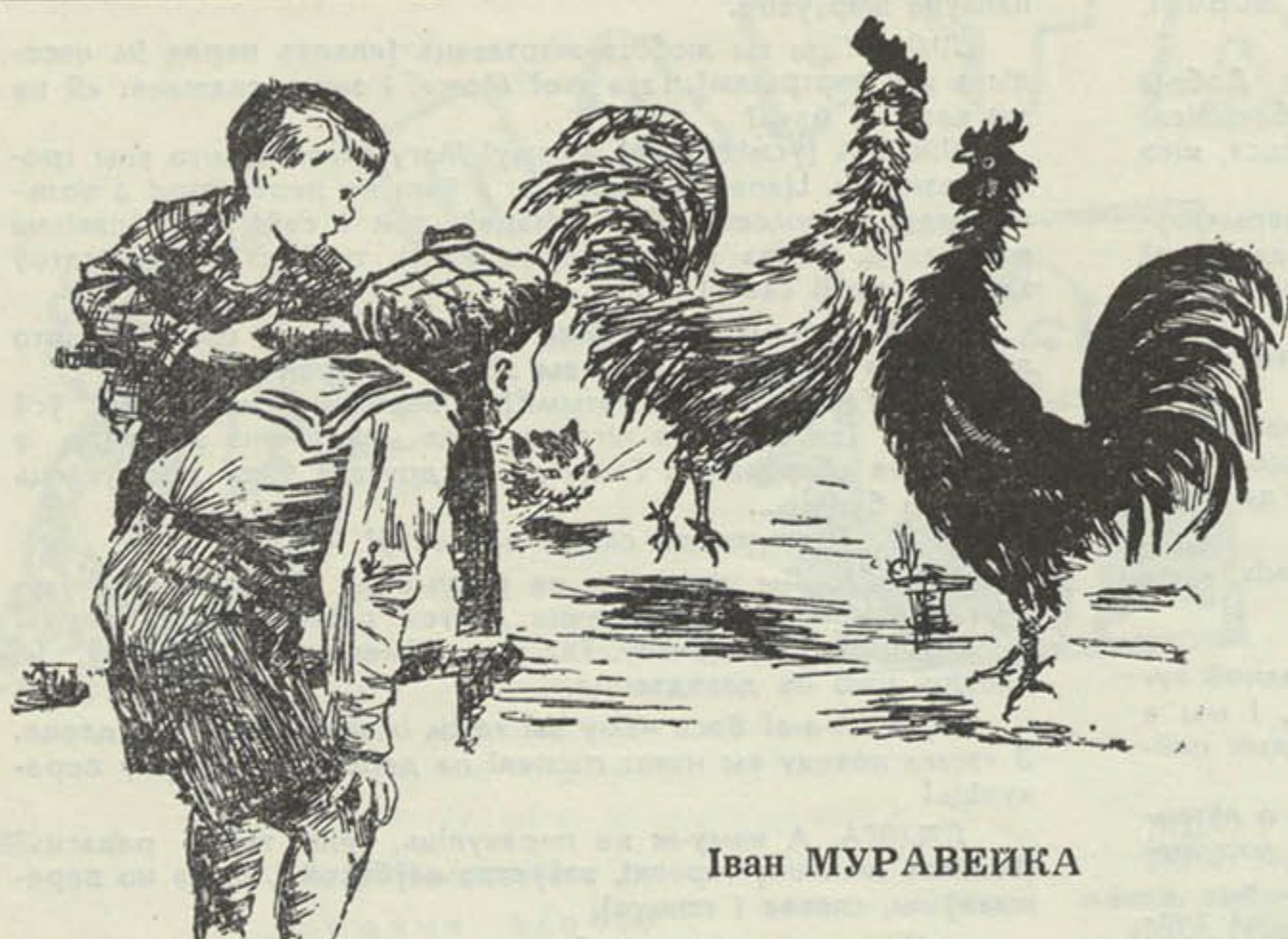
[Некалькі секунд нямая сцэна].

Заслона

Нядаўна ў Маладзечна адкрылася новая дзіцячая бальніца з трыма стацыянарнымі аддзяленнямі на 75 ложкаў, лячэбныя кабінеты абсталяваны сучаснай медыцынскай апаратурай. Пры бальніцы працуе дзіцячая кансультацыя і поліклініка. На здымках: 1. Урач Кацярына Іванаўна Біч сярод групы дзяцей, якія пачалі папраўляцца. 2. Будынак дзіцячай абласной бальніцы.

Фото А. Гарэльчыка
(Фотохроніка БелТА).

Іван МУРАВЕЙКА

МАЯ МАМА

Маю маму кожны знае:
Мая мама — звеннявая...
...Калі ўзыйдзем мы на ўзгорак,
Дык адразу ўбачым мора.

Толькі там нам не купацца
І на лодцы не катацца.
То сінее не вада.
Што? — не цяжка адгадаць.

Гэта цветам сінім-сінім
Мамін лён цвіце ў нізіне.
А калі паспее лён,
Дык увесь пажоўкне ён..

А тады яго ўбярুць,
Абмалоцяць ды сатруць,
Аддадуць затым ткачам,
Каб сукенкі ткалі нам.

Вось што росціць мая мама
Са сваім звяном старанна.
Мая мама лепш за ўсіх!
Раскажыце пра сваіх.

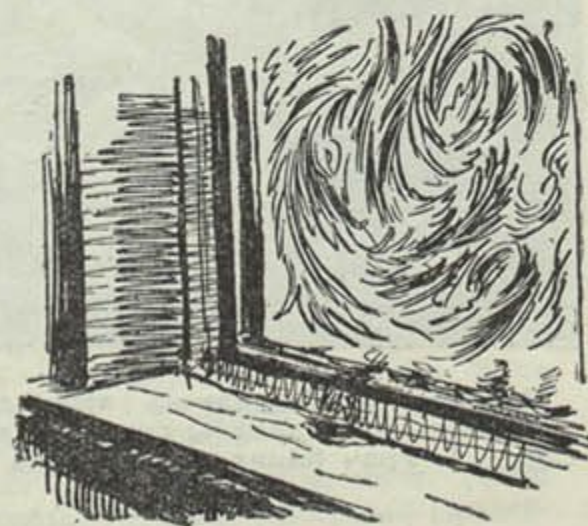

МАЛЮНКІ НА ШЫБЕ

Якія, гляньце, Дзед-Мароз
Намаляваў узоры!..
Галінкі срэбныя бяроз,
Букеты кветак, зоры.
А вось і ёлачкі стаяць —
Усё мне на пацеху...
Дзед, намалюй мяне, а я —
Цябе зляплю са снегу!

АДМАРОЗІЎ ЛАПКІ

Коцік басаногі
Па сняжку гуляў.
Адмарозіў лапкі
І заплакаў: — Мяў...
Што за дзіва гэта,
Трэба бегчы ў дом:
Снег такі прыгожы,
А пяча агнём...

А ДРУГОЙ гадзіне ночы з дома па Сляпянскай вуліцы несліся жахлівыя крыкі. Можаму з запозненых прахожых і хацелася паглядзець, што там здарылася, заступіцца за чалавека. Але драўляныя акяніцы шчытна хавалі сакрэт хатняй трагедыі. Ды не заўсёды хочацца соваць свой нос у чужыя справы. І заміраюць у начной цішыні таропкія крокі, а ўслед ім нясецца, трываючы сумленне прахожага: «Ра-туй-це! Да-па-ма-жы-це!..»

...Кожны суд — справа непрыемная. Але гэты... Даволі было глянуць на твары суддзяў, калі ім даводзілася з казённым словам «адказчыца» звяртацца да маці, а словам «істцы» называць яе няпоўналетніх дзяцей. Здавалася, нейкі камяк застраваў у іх горле. І адзін толькі чалавек на судзе сядзеў надзіва спакойна — сама адказчыца Мар'я Міхайлоўская, маці дваіх дзяцей — Ларысы і Марата. Але святое і вялікае слова «маці» было ёй не да твару. Адказчыца зганьбіла яго перад сваімі дзецьмі.

— Ларыса, раскажы нам, — пытаецца суддзя, — як прайшло тваё дзяцінства?

Пятнаццацігадовая дзяўчынка з тоненькімі коскамі па-школьнаму хутка ўзнялася з месца. На яе пачырваневым твары не па-дзяцічаму калюча і злосна бліснулі вочы, спыніўшыся на Мар'і Міхайлоўскай.

— У мяне не было дзяцінства... — бязлітасны прысуд прагучаў у напружанай цішыні залы.

— А ты, Марат, ці хочаш жыць са сваёй маці?

Зноў злосны позірк у бок Міхайлоўскай, і зноў у насцярожанай цішыні гучыць:

— лепш збягу з дому!

Не плакала, не прасіла прабачэння ў сваіх дзяцей адказчыца. Ні разу ў яе вачах не мільганула раскаянне, ні разу яе твар не загарэўся ад сорама. Не пачырванела яна і тады, калі пажылая жанчына — народны засядацель — гнеўна кінула ёй у твар: «Да чаго вы дайшлі!» у адказ на яе рэпліку дачцэ: «А памятаеш, колькі ты пераела ў мяне, калі хварэла?»

На гэтым судзе Мар'ю Міхайлоўскую пазбавілі правоў мацярынства. Холадна, скупа гучаць гэтыя словы, але страшна ўдумацца ў іх сэнс. У кожнага са словам «маці» ўзнікаюць самыя светлыя ўспаміны. Мы прызвычаліся верыць у бязмежную, усё пакарающую сілу матчынай любові, часам нават сляпой, неапраўданай. А тут... Якая чорная сіла выцесніла з сэрца гэтай жанчыны пачуцці

ДЗЕ ВАШ СЫН, грамадзянка Міхайлоўская?

маці? А можа яна варта літасці, жыццё-ж даволі складаная рэч?

Былі і ў Міхайлоўскай бяссонныя ночы над маленькай калыскай. Калісьці і яна, як і кожная маці, з горадасцю хвалілася перад суседкамі першымі крокамі тоўсценькай Лорачкі, незвычайнай кемнасцю маленькага Марыка. Але... прыйшла вайна. Бацька Лоры і Марыка — Віктар Сцяпанавіч Шыкер — пайшоў на фронт. Горад акупавалі нямецкія фашысты. Здавалася, не толькі вуліцы, але і сэрцы людзей пакрыліся жалобай.

Яшчэ за вокнамі цяжка крочылі раненыя і галодныя савецкія людзі, якія трапілі ў варожы палон, яшчэ жанчыны кідалі палонным кавалкі хлеба, трывожна заглядалі ў твар: ці не пройдзе міма муж, брат, сын, а ўжо сэрца Мар'і скрабла думка: «Не пражываць-бы свайго шчасця, не праспаць маладосці. Муж далёка і ці вернецца? Дык бяры ад жыцця ўсё, што можаш». Такая ганебная мараль прывяла Міхайлоўскую да здрады мужу, дзецам, сумленню савецкага чалавека. Хутка ў кватэры Міхайлоўскай (тады яшчэ Шыкер) з'явіўся першы гітлеравец. За ім другі, трэці... Ці зайшлося ад болю сэрца маці, калі тоўсты немец з пахабным гагатаннем у першы раз вышпурнуў на вуліцу яе дзяцей, каб не перашкаджалі забаўляцца з маці?

...Паімчаліся дні ў п'яным экстазе, у разгульных оргіях... І ці то хто навучыў пяцігадовага Марыка, ці ён сам здагадаўся, але ў дзень перамогі прыбег з вуліцы і выпаліў маці:

— Цяпер прыйдзе бацька, ну і задасць-жа табе!

Тады ў першы раз цяжкі кулак апусціўся на спіну хлопчыка. Але дарэмны быў жывёльны гнеў — муж не вярнуўся з фронту...

...Хто можа дакараць удаву, яшчэ не старую жанчыну, за тое, што яна шукае асабістага шчасця, хоча skleіць сям'ю? Але ці пра гэта думала Мар'я? Па першаму слову чужога мужчыны яна кідала сваё гняздо і, як зязюля, спіхвала каму-небудзь на рукі сваіх бездапаможных птушанят. Кожны чарговы «муж» усё далей і далей адводзіў яе ад дзяцей.

Але і тады яшчэ ў дзяцей не было сапраўднай нянавісці да маці. Яна з'явілася потым, калі ў іх дом прыйшоў чарговы муж, на гэты раз даволі «пастаянны», — Пётр Міхайлоўскі. Ніхто не ведае, адкуль ён з'явіўся. Адны кажуць,

што адсядзеў у турме, другія — што збег ад аліменту. Ясна адно — ня-добрыя шляхі прывялі яго сюды. З яго прыходам дом пачаў наводзіць жах на суседзяў, прахожых.

— Я іх правучу! Я іх выхавую! — грымеў у хаце бас Міхайлоўскага.

І з маўклівай згоды маці «выхоўваў» дзяцей усім, што трапляла пад руку.

Аднойчы маці і вотчым так збілі бедную Ларысу, што яна прахварэла некалькі тыдняў. Тады трынаццацігадовы Марык напісаў на маці і на вотчыма заяву ў міліцыю. Два радкі хлопчык зарыфмаваў: «Дванаццаць гадзін білі куранты, а мяне ў гэты час білі каты»...

Пасля суда дзяцей узяла да сябе іх цётка, настаўніца Соф'я Сцяпанавіч Нямірка, прызначаная апекуном.

Пачаўся другі этап у жыцці Ларысы і Марата.

Старэйшая і больш цвёрдая Ларыса з дапамогаю цёткі ўпэўнена пайшла па новым шляху. Яна дапамагала Соф'і Сцяпанавіч па гаспадарцы, на выдатна скончыла школу і зараз з'яўляецца студэнткай адной з вышэйшых навучальных устаноў Мінска. Нібы цяжкі сон, успамінае Ларыса сваё знявечанае дзяцінства.

А што з Маратам? У запалоханага пабоямі хлопчыка прачнуўся інстынкт самаабароны, недаверу і злосці да людзей. Строгія, але справядлівыя патрабаванні цёткі адразу не па душы прыйшліся хлопчыку, які прызвычаўся да бескантрольнасці, але паступова і ён уцягнуўся ў нармальны распарадак жыцця. Пачаў лепш вучыцца. Аднак калі часам яму даводзілася выслухаць дакор цёткі, як тут-жа сыпаліся фальшывыя спачуванні «сердабольных» суседак Красуцкай і Юшкевіч:

— Бедненькі, пры роднай маці з цёткай жывеш!.. Ідзі да маці, яна пашкадуе!

Дзіцячая памяць не доўга захоўвае крыўду, і Марык думаў: а можа цяпер маці стала лепшай? Мар'я Міхайлоўская і сапраўды радавалася, што сын усё-ж вярнуўся, і выхвалялася перад суседкамі. Але мінаў тыдзень, другі — і Марат зноў змушаны быў ісці да цёткі. І разам з новаю ўспышкай злосці да маці прыносіў пачуццё недавер'я да сваёй новай выхавальніцы — Соф'і Сцяпанавіч.

Варта было цётцы зрабіць што-небудзь добрае для Марыка, як маці старалася перашкодзіць. Цётка ўладзіла Марата ў суворайскае вучылішча. Тут маці звярнулася да яго з лісліва-пяшчотнымі словамі:

— Не хадзі, сыноч, туды: будзеш увесць век на сваёй спіне стрэльбу цягаць.

І Марат не пайшоў.

Здаў сын экзамены ў політэхнікум (параіла цётка), але маці зноў адгаварыла.

Бязвольны падлетак кідаўся з месца на месца. Доўга ішла ў яго душы барацьба паміж светлым і цёмным. І з дапамогаю маці цёмнае ўзяло верх.

А здарылася гэта таму, што ў барацьбе за чалавека цётку ніхто не падтрымаў. Дзіўная справа, але на гэты раз адступілася і грамадскасць. Раённы пракурор тав. Шапіра, які калісьці на судзе з гневаў рэагаваў на ўчынкі маці-зязюлі, цяпер бездапаможна разводзіў рукамі:

— Хлопчыка натуральна цягне да маці, што я магу зрабіць...

Але да якой маці? Што можа даць гэтая жанчына Марату? Вас такое пытанне не зацікавіла, тав. Шапіра? Шкада...

Не на вышыні аказалася і шко-

ла. Калі Марат рашыў пакінуць вучобу, цётка нямала цяжасцей пераадолела, каб угаварыць хлопчыка вярнуцца ў клас. Але дырэктар 19-й сярэдняй школы не працягнуў рукі падлетку, не прыняў Марата ў школу, прычапіўшыся да нейкай фармальнасці з дакументамі.

Пачалося вольнае жыццё. Цётка — не указ, бо не маці, а маці хлопчык таксама не хацеў прызнаваць. Змалку прывучыўшыся дапіваць віно і гарэлку, дакурваць папяросы пасля матчыных гасцей, завёў кампанію для такіх спраў. На гарэлку і папяросы патрэбны былі грошы. І пачаліся спачатку дробныя, потым буйныя крадзежы. Украўшы ў сваёй сястры-студэнткі 800 рублёў, Марат знік з дому...

Нядаўна Ларыса даведалася, што Марат ляжыць у Магілёўскай бальніцы з пакалечанай рукой. Сястра наведла Марата. Яна расказвае:

— Рука ў брата хутка зажыве, але душа наўрад.

Нянавісць і злосць не толькі да маці, крыўда за цяжкое дзяцінства, за бязглузды пачатак юнацтва — вось плады матчынага выхавання.

Марат магчыма вернецца ў Мінск. Цётка гатова прыняць яго, але хто можа паручыцца, што маці яшчэ раз не стане яму на дарозе?

* * *

Жанчын-маці, як Мар'я Міхайлоўская, адзінкі. Нашы савецкія законы не могуць абараняць падобных зязюль. Такія людзі не маюць маральнага права называцца словам «маці». Але чаму ўсё-ж грамадскасць не адрывае дзяцей ад іх уплыву? Чаму ў такіх выпадках з'яўляецца непатрэбная сентыментальнасць? Чым тлумачацца такія разважанні: «Хоць і дрэнная, але ўсё-ж маці». Хацелася-б, каб чытачы — бацькі, настаўнікі, прадстаўнікі грамадскасці — выказалі сваю думку наконт гэтага даволі цяжкага і складанага пытання.

Е. ХОЛАД

ПРАЧЫТАЙЦЕ ГЭТУЮ КНІГУ

БАЦЬКАМ АБ ПРАЦОЎНЫМ ВЫХАВАННІ*

ПРАЦА ў СССР з'яўляецца абавязкам і справай гонару кожнага здольнага да працы грамадзяніна.

Наша Комуністычная партыя і ўрад удзяляюць велізарную ўвагу працоўнаму выхаванню маладога пакалення. Не павінна стаяць у баку ад падрыхтоўкі дзяцей да працы сям'я. Свяшчэнны абавязак бацькоў — выхоўваць працавітых людзей, актыўных будаўнікоў камунізму. Выконваць гэтую нялёгкую задачу бацькі павінны ў цесным садружстве са школай, з піонерскімі і комсамольскімі арганізацыямі. Вялікую дапамогу бацькам можа аказаць педагагічная літаратура.

У кнізе кандыдата педагагічных навук І. А. Печэрнікавай у форме даходлівых для шырокага кола бацькоў нарысаў даецца шмат карысных парад, яркіх і жывых прыкладаў правільнага выхавання дзяцей у савецкай сям'і. У радзе нарысаў («Працоўнае выхаванне ў сям'і Казьміных», «Сям'я рабочага Папова», «Працоўнае выхаванне ў сям'і І. Ф. Шахаева» і інш.) аўтар правільна падкрэслівае думку, што шчаслівае дзяцінства — не значыць бяздзейнае дзяцінства. Раскрываючы значэнне працоўнага выхавання дзяцей у сям'і, аўтар знаёміць з выказваннямі выдатных савецкіх педагогаў Н. К. Крупскай, А. С. Макаренкі, а таксама з думкамі М. І. Калініна (у асобным нарысе). Вельмі пераканаўча паказана, што іменна ў працэсе працы фармуюцца такія рысы комуністычнай маралі, як свядомыя творчыя адносіны да працы, калектывізм, пачуццё абавязку, каштоўныя якасці волі і характару чалавека.

Аўтар указвае на тое, што прывучаць дзяцей да працы трэба з самага ранняга ўзросту, што «дзіцячая праца рознастайная», што «мала даручыць — трэба паказаць, як выконваць работу». У радзе нарысаў бацькам даюцца практычныя парады аб тым, як кантраляваць і ацэньваць дзіцячую працу, як развіваць элементы творчасці, пачуццё калектывізму і абавязку, волю дзіцяці.

У павучальным нарысе «Аб матывах дзіцячай працы» аўтар прыводзіць яркія прыклады адмоўных адносін дзяцей да працы. Адно дзіця выконвае працоўныя заданні з-за баязні строгіх заўваг і дакораў, другое — дзеля ўзнагароды або толькі цікавую работу. Эгаістычных матываў бацькі могуць і не заўважыць за знешняй стараннасцю дзяцей. Часам дзіця ахвотна дапамагае сваёй сям'і, але безуважна адносіцца да таварышаў, сяброў (нарыс «Працаваць на агульную карысць»). Аўтар прыводзіць рад прыкладаў, якія паказваюць, як трэба прывіваць дзецям імкненне працаваць на карысць грамадства, на карысць Радзімы.

Гаворачы пра рознастайнасць дзіцячай працы, аўтар падкрэслівае, што важнейшай работай школьніка з'яўляецца вучэнне, што «поспех у навучанні дзяцей залежыць не толькі ад школы, але і ад сям'і». Аўтар раскрывае, у чым павінна заключацца дапамога і адказнасць бацькоў у вучэбнай працы дзіцяці.

Кніга І. А. Печэрнікавай, бясспрэчна, дапаможа бацькам у арганізацыі хатняй працы школьнікаў, у выхаванні комуністычных адносін да працы.

В. СІЛЕНКА

★

Выкладчыца Глыбоцкай сярэдняй школы № 2 Маладзечанскай вобласці С. Н. Шарайка працуе настаўніцай каля 50 год. Яна ўзнагароджана ордэнамі Леніна і «Знак пашаны». Летась ёй прысвоена званне заслужанай настаўніцы школ БССР. На здымку: Стэфаніда Нікалаеўна Шарайка (справа) на кватэры свайго вучня Вані Мароза гутарыць з яго маці.

Фото П. Наватарава
(Фотахроніка БелТА)

★

АДНОЙЧЫ, ідучы дамоў, я яшчэ ў пад'ездзе пачула нейкую незразумелую мітусню. «Ідзі! Ну, ідзі-ж!» — нягучна і злосна ўгаварваў дзіцячы голас. Я падышла. Маленькі хлопчык, тоўсты, нязграбны, падобны ў сваім вязаным касцюмчыку на медзведзя, прабаваў усцягнуць па лесвіцы трохколавы веласіпед; адно кола зачэпілася за слупок балясаў на павароце, і хлопчык ніяк не мог яго дастаць. Ён тузаў непаслухмяную машыну з усіх сіл і шумна соп. Я нахілілася і вызваліла кола.

— Дзякуй, — сказаў хлопчык, падымаючы да мяне чырвоны, нахмураны твар, з круглымі, як яблыкі, шчокамі, і зараджа пацягнуў веласіпед на чарговую ступеньку.

— Дай я панясу, — прапанавала я. Ён энергічна заківаў галавой і мацней схпіў веласіпед абэруч:

— Я сам.

— Ды табе-ж цяжка: ты яшчэ маленькі, а веласіпед вунь які вялікі, — запэўнівала я. — Ты не бойся, я-ж яго не зусім вазьму.

— Я сам магу, — паўтарыў хлопчык тонам, які не дапускаў прэрэчанняў.

У абдымку з веласіпедам, сапучы ад натугі, ён рушыў далей. Размова ў нас не клеілася, я паспела толькі даведацца, што яго завуч Валя. Дабраліся да другога паверху. Мне трэба было выйсці, але я пачакала, пакуль на валін стук адчыніліся дзверы. Адчыніла круглатварая жанчына са спакойным, адкрытым позіркам. Я сказала нешта пра самастойнасць яе сына, яна ветліва адказала. Так завязалася маё знаёмства з гэтай сям'ёй, якая прымусіла мяне аб многім падумаць.

Сям'я была невялікая, дружная. Бацьку я сустрэла рэдка; ён працаваў шафёрам і часта бываў у ад'ездзе. Клаўдзія Пятроўна была занята гаспадаркай і малымі — сынам і малодшай дачкой. І вось тое, як яна выходзіла дзяцей, мяне асабліва зацікавіла. На працягу некалькіх год я назірала, як выходзілі дзеці ў гэтай сям'і, аб многім сказала сама Клаўдзія Пятроўна.

Дзеці былі зусім яшчэ малыя, калі маці пачала заўважаць у іх імкненне да самастойнасці. Двухгадовы Валя садзіўся за стол, хапаў лыжку і крычаў: «Я сам». Маці вырашыла, што не трэба стрымліваць яго актыўнасці, і давала магчымасць яму, а потым і падростаючай Інацы, есці без пачатку дапамогі. Вядома, на пачатку справа часта канчалася сумна: дзеці перакульвалі кубкі, абліваліся, але паступова яны прывычаліся самі спраўляцца з ядой.

Гэтак-жа рана Клаўдзія Пятроўна пачала прывучаць дзяцей да самаабслугоўвання. Спачатку прапанавала зрабіць самае простае: нацягнуць трусікі, шкарпэткі, надзець шапачку; потым пачала прывучаць іх надзяваць і іншыя рэчы. Калі дзецям было цяжка, маці ў першыя дні старалася дапамагчы: цярпліва тлумачыла, якім спосабам можна хутчэй і лягчэй

ПРАЦОЎНАЕ ВЫХАВАННЕ Ў СЯМ'І КАЗЬМІНЫХ

І. А. ПЕЧЭРНИКАВА

надзець кожную рэч. Калі малому ўдавалася самастойна выканаць сваю задачу, маці не забывала пахваліць яго, і яе ласкавае «маладзец» заўсёды падбадзёрвала дзяцей. Пакрыху яны прывучаліся цалкам

спраўляцца са сваім туалетам.

Вельмі рана, прыкладна з трох год, маці пачала прывучаць дзяцей берагчы сваю цацкавую гаспадарку. Вечарам яна звычайна гаварыла:

— Ну, будзем цяпер укладваць спаць звяроў і лялек. Паставім на свае месцы ўсе цацкі.

Пераганяючы адзін другога, малыя з яе дапамогай наводзілі парадак у сваіх дзіцячых кутках. Паступова яны пачалі рабіць гэта самастойна. Здаралася, хто-небудзь з іх кідаў цацку, ламаў яе, гэта ніколі не праходзіла незаўважаным. Маці дакарала неасцярожнага, тлумачыла: «Добрыя людзі стараліся, рабілі для цябе цацкі, а ты іх не беражэш, псуеш». І потым усе разам стараліся па магчымасці паправіць цацку.

Каб дзецям лягчэй было прывычаіцца да парадку, маці дакладна вызначыла месца, дзе павінна ляжаць кожная цацка. Яна не імкнулася перагружаць дзіцячыя куткі мноствам цацак. Купляла толькі тое, што было цікава для данага ўзросту і магло мець выхаваўчае значэнне, раілася для гэтага з педагогамі-дашкольнікамі. Усё-ж бывала нярэдка, што дзеці раскідвалі цацкі дома або на дварэ. За гэта маці карала іх асаблівым спосабам: яна падымала кінутую цацку і на некаторы час яе хавала. Дзеці прасілі прабачэння, малілі вярнуць цацку, але маці была няўмольна — яна аддавала цацку праз дзень-два, не раней. І мала-памалу дзеці пачалі адчуваць некую адказнасць за парадак у сваёй цацкавай гаспадарцы.

Маці прывучала іх берагчы і класці на месца свае рэчы: сукенку, боцікі, шапкі, рукавічкі. У кожнай рэчы было дакладна вызначанае месца. Так з самага ранняга ўзросту стваралася ў дзяцей звычка да парадку і акуратнасці.

З пяці-шасці год дзеці пачалі па-сапраўднаму дапамагаць маці ў рабоце па дому. Маці давала ім заданні: паставіць на стол кубкі, талеркі, падрыхтаваць лыжкі, прынесці шчэпак для печы, выцерці вільготным шматком стол, прыбраць сваю пасцельку. Задачы былі не толькі эпізодычныя, але і пастаянныя, напрыклад: Валя павінен штодзённа паліваць кветкі, а абавязак Іны — кожную раніцу ставіць на стол чайную пасуду.

Клаўдзія Пятроўна прызнаецца, што цяжэй за ўсё ёй было прывучаць дзяцей да сістэматычнага ўдзелу ў сямейнай гаспадарцы. Вельмі доўга малыя выконвалі свае абавязкі толькі пасля напамінання, выконвалі неахвотна, і вельмі былі задаволены, калі маці забывала ім напаміны аб якім-небудзь даручэнні.

Але паступова яна ўсё-ж дабілася свайго. К сямі-васьмі гадам дзеці прывычаліся цалкам абслугоўваць сябе і дапамагаць ёй у цэлым радзе нескладаных гаспадарчых спраў.

Маці была вельмі задаволена, што дзеці пачалі ахвотна выконваць гаспадарчыя даручэнні, што ў іх стварылася добрая звычка дапамагаць і ёй, і адно другому. Але яна ніколі не забывала, што адной гэтай звычайкі мала: неабходна было ўвесь час патрабаваць, каб дзеці кожнае даручэнне выконвалі дакладна і акуратна. Дакладнасць і акуратнасць дасягнуты былі далёка не адразу. Дзеці ўжо прызвычаліся свае абавязкі выконваць без напамінку, але часта яны не даводзілі работу да канца, а часам рабілі яе так-сяк, абы з рук збыць.

Маці вырашыла ва што-б там ні стала адвучыць іх ад нядбайнасці, і ёй гэта ўдалося дзякуючы таму, што яна рана пачала вучыць іх розным відам ручной працы. Як толькі дзеці навучыліся валодаць нажніцамі, яна паказала ім, як выразаць і наклеіць на кардон добры малюнак. Потым яны з яе дапамогай пачалі выразаць і склейваць домікі, скрыначкі, усялякія цацкі-самаробкі. Елка ў дзяцей заўсёды бывала яркая, прыгожая, і амаль усе ёлачныя аздобы былі зроблены іх уласнымі рукамі. Калі ў дадатку да часопіса «Мурзилка» ўказвалася, як можна зрабіць або склеіць якую-небудзь рэч, Валя і Іна пад кіраўніцтвам маці зараз-жа браліся майстраваць яе. У іх заўсёды быў запас пластыліну, гліны, і яны з захапленнем займаліся лепкай.

Клаўдзія Пятроўна ўважліва сачыла, каб кожная фігурка, кожная скрыначка была зроблена старанна, акуратна, настойліва, каб пачатую рэч дзеці абавязкова даводзілі да канца і стараліся яе зрабіць як мага прыгажэй. Пры гэтым маці ўзяла сабе за правіла ніколі не думаць і не рабіць за дзяцей; яна старалася так арганізаваць іх заняткі, каб яны самі праяўлялі ініцыятыву, каб працавала іх думка, — і радавалася іх поспехам і вынаходлівасці. Неяк Валя прапанаваў зрабіць кітайскі гарадок з чайных вокладак. У другі раз, знайшоўшы шкарлупіну грэцкага арэха, ён прырабіў да яе галоўку, ножкі і хвосцік з пластыліну, і ў яго атрымалася цудоўная чарапаха. З моху, елачак, каменчыкаў, кавалачкаў дрэва дзеці будавалі цэлыя ландшафты.

Калі Валя паступіў у школу, у сям'і запрацавала самая сапраўдная фабрыка наглядных дапаможнікаў: склеілі нават макеты Крэмля і адной са станцый метро. Валя прыносіў усё гэта ў клас, і настаўніца карысталася яго вырабамі як наглядным матэрыялам на ўроках чытання. Потым захапіліся мастацкім выпілоўваннем, якому Клаўдзія Пятроўна навучыла не толькі сваіх дзяцей, але іх таварышаў па школе. Выпілавалі і расфарбавалі самых рознастайных жывёлін — жыхароў поўдню і поўначы, зрабілі макет тундры. Усё гэта служыла нагляднымі дапаможнікамі на ўроках геаграфіі, калі Валя перайшоў ужо ў III клас. Клаўдзія Пятроўна навучае дзяцей і мастацкаму рукадзеллю. Валя з задавальненнем вышывае па кардону пейзажы, сілуэты жывёлін, контуры машын.

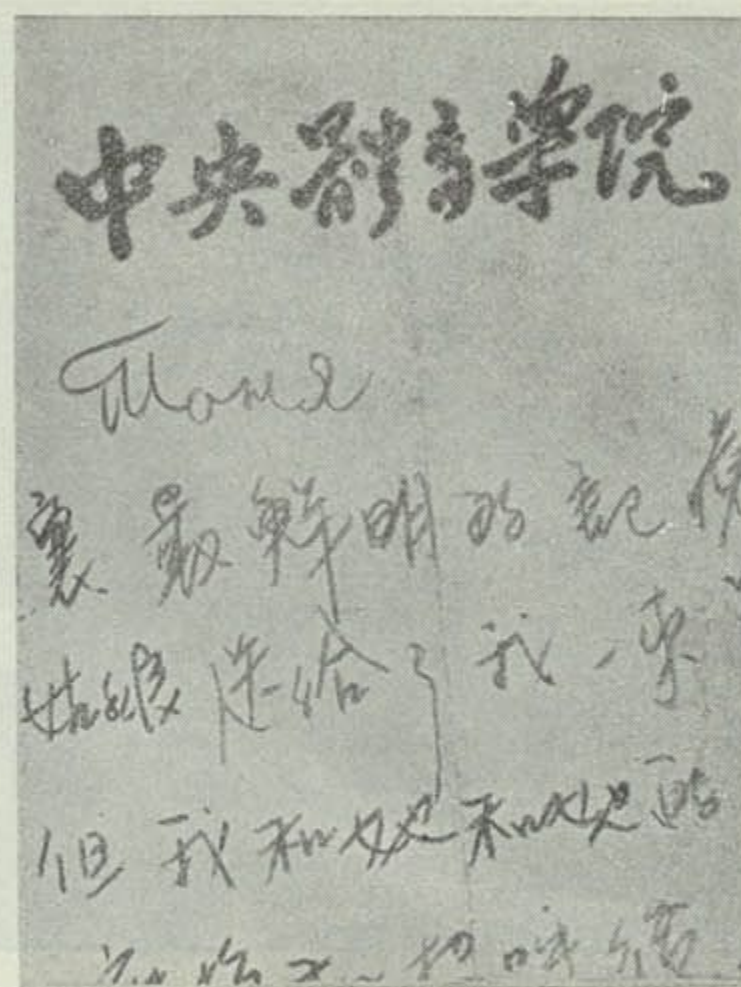
Уся гэта рознастайная і захапляючая работа жыватворна ўплывае на дзяцей. Настаўнікі адзначалі, што Валя і Іна вельмі самастойныя, акуратныя, старанныя, настойліва імкнуліся давесці кожную справу да канца, валодалі сапраўдным мастацкім густам, і ўсё гэта выпрацавалася ў дзяцей у значнай ступені таму, што ў сям'і з самага пачатку ўстанавілася разумная сістэма працоўнага выхавання.

Я назірала за гэтай сям'ёй і пазней. Калі Клаўдзія Пятроўна прыходзіла з работы, у доме ўсё ўжо было прыбрана, усё чыста, і дзеці не дазвалялі ёй зрабіць ніводнага лішняга руху. Аднойчы яна захварэла — дзеці акружылі яе самым клапатлівым доглядам, і пры гэтым гаспадарка ў сям'і не пацярпела. Валі і Іне хапала часу на ўсе справы, хоць цяпер на іх лягло шмат клопатаў па дому. Вучыліся абодва добра, іх сшыткі і табелі нязменна былі прадметам ганарлівай радасці бацькоў.

Пра Клаўдзію Пятроўну часта гаварылі: «Шчаслівая маці, добрых памочнікаў сабе выгадала». Але справа не толькі ў тым, што дзеці практычна дапамагаюць ёй, вызваляюць яе ад многіх хатніх клопатаў. Прычына яе матчынага шчасця значна глыбей: яе дзеці раслі добрымі савецкімі людзьмі.

Але хіба гэта зрабілася само сабой, хіба гэтае шчасце само далася маці ў рукі? Вядома, не. Варта — нават па гэтай бегламу, кароткаму расказу — прасачыць, як раслі і выхоўваліся гэтыя двое дзяцей, каб пераканацца ў тым, што ўсё гэта зрабіла правільная сістэма выхавання, сур'ёзны, удумлівы падыход да дзяцей, разумная падрыхтоўка іх да працоўнага, самастойнага жыцця.

Ні ў адной, нават самай малой, справе поспех не даецца лёгка і проста, тым больш не проста выгадаваць чалавека. У справе выхавання не існуе гатовых рэцэптаў. Але ў вопыце лепшых савецкіх сем'яў ёсць шмат цікавага і павучальнага, што будзе карысна ўсім бацькам і дапаможа ім лепш, правільней выхоўваць сваіх дзяцей.

Вестачка дружбы

РАНИЦАЙ у кватэру, дзе жыве маленькая русавалосая Таня, пастукаў паштальён і працягнуў ёй пісьмо. Канверт быў падпісаны вельмі своеасаблівым почыркам, а ў адваротным адрасе стаяла: «Пекін, Цэнтральны камітэт спорту Кітая». Пісьмо ад далёкага кітайскага прыяцеля.

Перад намі дробна спісаная сінімі іерогліфамі доўгая старонка. Хочацца хутчэй даведацца, што тояць у сабе гэтыя складаныя значкі, выпісаныя з такой акуратнасцю. Але тут без перакладчыка не абыйдзешся, таму прыходзіцца некаторы час пачакаць і абмежавацца пакуль разглядам паштовак, прысланых у пісьме. На адной з іх Мао Цзэ-дун у акружэнні піонераў, на другой нацыянальны кітайскі танец, на трэцяй — пекінскі стадыён у яркім святочным асвятленні.

На кожнай паштоўцы надпіс: «Дарагой Тані і яе бацькам ад кітайскага прыяцеля».

Простыя, сардэчныя словы. Колькі добрых думак навяваюць... Яны гавораць аб бескарыслівай дружбе паміж кітайскім і савецкім народамі. Але чаму-ж вестачку дружбы атрымала дзяўчынка з Мінска, хто-ж успомніў аб ёй далёка за межамі яе Радзімы?

Цёплым летнім вечарам на мінскім стадыёне гулялі кітайскія валебалісты. І вось перад матчам да іх падбегла маленькая дзяўчынка ў аранжавай сукенцы з вялікім букетам чырвоных макаў. Гэта была Таня. З хваляваннем прыняла ад яе букет спартсменка Лю Куан-шэ, далікатная і вельмі мілая дзяўчына, якая нагадвала сабой яркую ўсходнюю кветку. Пазней з яе пісьма мы даведаліся, што яна вучыцца на другім курсе Цэнтральнага спартыўнага інстытута ў Пекіне.

Пасля матча Лю Куан-шэ доўга глядзела на Таню, прыкалола ёй памятны значок і на развітанне моцна пацалавала дзяўчынку і яе маці.

З таго часу прайшло больш года. Але кітайская дзяўчына не забыла маленькую Таню з Мінска, якая падаравала ёй кветкі і сваю фатаграфію.

І вось перад паездкай у Варшаву на V Сусветны фестываль моладзі і студэнтаў кітайская дзяўчына Лю адправіла пісьмо маленькай рускай дзяўчыцы. Кожны радок гэтага пісьма гаворыць аб добрай чалавечай прыхільнасці і дружбе.

Алена САЛАВА

Вялікі аўстрыйскі кампазітар Вольфганг Амадэй Моцарт нарадзіўся 27 студзеня 1756 года. Сын і вучань вядомага ў той час нямецкага педагога — скрыпача і кампазітара Леапольда Моцарта (1719—1787), Вольфганг паказаў здзіўляючыя музычныя здольнасці: з чатырох год ужо іграў на клавесіне (старадаўнім клавэшным музычным інструменце — папярэдніку сучасных фартэпіяно, піяніно, раяля), з пяці год пачаў пісаць музыку, у восем год стварыў свае першыя буйныя інструментальныя творы — санаты і сімфоніі, а ў адзінаццаць год напісаў нават оперу.

Талент Моцарта надзвычай рознастайны. Будучы кампазітарам і дырыжорам, ён у той-жа час з'яўляўся першакласным выканаўцам-віртуозам на клавесіне, скрыпачом, арганістам, спеваком і выдатным імправізатарам. Слых і памяць у Моцарта здзіўлялі з малых год. Гэта — адзіны ў гісторыі прыклад такога імклівага, магутнага і рознастайнага росквіту музычнай таленавітасці з ранняга ўзросту. Ужо ў шасцігадовым узросце імя Моцарта стала сусветна-вядомым. У якасці выканаўцы імправізатара ён тады ўжо правёў трыумфальнае падарожжа. Выступаў у Аўстрыі, Германіі, Італіі, Францыі, Англіі і радзе іншых краін Еўропы. У 1770 годзе, чатырнаццацігадовым хлопчуком, ён з поспехам дырыжыраваў сваёй першай вялікай операй «Мітрыдат» у Мілане і ў тым-жа годзе быў выбран членам філарманічнай акадэміі ў Балоні — лепшай у той час музычнай установы.

Па меры ператварэння «цуда-дзіцяці» ў спелага майстра, нягледзячы на яго рэдку таленавітасць, тагачаснае вышэйшае арыстакратычнае грамадства перастала ім цікавіцца. З юнацкіх год Моцарту прышлося весці цяжкую барацьбу за існаванне. Нарэшце яна падарвала здароўе геніяльнага кампазітара і прывяла яго да заўчаснай пагібелі. Моцарт памёр у Вене 5 снежня 1791 г., не дажыўшы некалькіх дзён да свайго 36-годдзя, і быў пахаваны на венскіх могілках у агульнай магіле для бедных.

Трагічны канец нядоўгага жыцця Моцарта тыповы для адносінаў перадавога мастака з аджыўшым феадальным светам. Хоць легенда аб атручанні Моцарта яго зайздроснікам А. Сальеры гістарычна не пацверджана, у ёй шмат праўдападобнага. Моцарт няспынна праследаваў злыя інтрыгі дварцовай і царкоўнай знаці і яе паслугачоў. Моцарту адмаўлялі ў выданні яго лепшых твораў.

Моцарт — яркі прадстаўнік Венскай класічнай школы, якую

(Да 200-годдзя з дня нараджэння)

ўзначальвалі гіганты музыкі на рубяжы XVIII і XIX стагоддзяў — Моцарт, Гайдн (1732—1809) і Бетховен (1770—1827). Творчасць Бетховена непасрэдна адлюстроўвае ідэі французскай рэвалюцыі і знамянуе сабой вышэйшы росквіт Вен-

пры шматграннасці свайго таленту Моцарт адлюстроўваў у сваёй творчасці і тужлівыя, лірычныя, часам нават змрочныя, трагічныя настроі, якія перадаюцца з уласцівай яму здзіўляючай сілай. Але гэтыя настроі змрочнай тужлівасці

скай класічнай школы. Блізка да яе прымыкае творчасць аднаго з рэфарматараў оперы XVIII стагоддзя К. В. Глюка (1714—1787). Перадавыя музыканты І. Гайдн і Л. Бетховен (у 1787 г. быў вучнем Моцарта) высока ацанілі сілу музыкі Моцарта і наватарскае значэнне яго мастацтва.

Музыцы Моцарта ўласцівы жыццесцвярджальная сіла, глыбокая праўдзівасць і псіхалагічная пранікнёнасць, шчырасць у спалучэнні з даступнасцю, характарам, дасканаласцю і гарманічнасцю формы. Меладыйны талент Моцарта невычарпальны. Ён гаварыў: «Сутнасць музыкі — у мелодыі». У яго музыцы пераважаюць светлыя, аптымістычныя, жыццерадасныя тоны, хоць

ніколі не мяжуюць з сумам, прыгнечанасцю; яны хутка знікаюць, іх змяняе сонечны аптымізм, нястрымная веселасць, радаснае ўспрыняццё жыцця, мара аб шчасці, воля да пераадолення пакут, перашкод.

Творчасць Моцарта вельмі багатая і рознастайная. Яна ахапляе амаль усе жанры і формы музыкі — ад простага лірычнага песні (напрыклад, «Калыханка») і народна-танцавальнай музыкі (вальсы, менуэты) да оперы, сімфоніі, араторыі. За кароткі час свайго творчага жыцця (менш 30 год) Моцарт стварыў велізарную колькасць розных твораў буйнай і малой формы.

Оперы Моцарта (лікам 23) займаюць віднае месца ў гіс-

торыі развіцця музычнага тэатра. Найбольш вядомыя з іх: «Ідаменей» (1780) — першая пастацка даспелая опера кампазітара, «Выкраданне з Сераля» (1782), опера «Вяселле Фігаро» па камедыі Бамаршэ «Жаніцьба Фігаро» (1786), якая ярка адлюстравала антыфеадальныя тэндэнцыі, апявала перавагу разумных і сумленных людзей з народа над разбэшчанай арыстакратыяй, тэмапераментная опера-драма «Дон Жуан» (1787), «Усе яны такія» (1790) — адзіная опера Моцарта на сюжэт з свецкага жыцця, і, нарэшце, «Чарадзейная флейта» (1791) — апошняя опера Моцарта, напісаная на наіўна-казачны сюжэт, але поўная сапраўднай чалавечнасці, імкнення да светлага, шчаслівага жыцця для ўсіх людзей. Характэрна, што гэтая цудоўная па музыцы опера з-за прыдворных інтрыг не магла пайсці на сцэне сталічнага тэатра, а была пастаўлена пры жыцці кампазітара на падмостках прыгараднага тэатра, дзе дэмакратычная публіка прадмесця Вены паспраўднаму ацаніла музычныя вартасці гэтай оперы.

Апошнім буйным творам Моцарта быў славуты «Рэквіем» (складаны музычны твор для хору, салістаў і аркестра, вытрыманы ў тужліва-элегічным, героіка-трагедычным характары). «Рэквіем» — адзін з найглыбейшых па думцы наватарскіх твораў Моцарта. Аднолькава пранікліва гучаць у ім трагічны пафас і пачуццё пяшчотнага суму. Нягледзячы на прызначэнне (рэквіем — гэта жалобная мяса, напісаная на традыцыйны тэкст лацінскай малітвы), «Рэквіем» Моцарта далёкі ад рэлігійнага дагматызму і поўны сапраўднай чалавечнасці.

Творчасць Моцарта высока ацанілі і любілі перадавыя дзеячы рускай культуры. А. С. Пушкін прысвяціў жыццю кампазітара адну са сваіх «маленькіх трагедый» — «Моцарт і Сальеры» (1830), а Н. А. Рымскі-Корсакаў напісаў на гэты тэкст (без усякіх змен) аднаактовую камерную оперу пад той-жа назвай (1897). П. І. Чайкоўскі называў Моцарта «светазорным геніем» і прысвяціў яму рад сваіх твораў. Музыка Моцарта да гэтага часу неўміручым зачараваннем гучыць у сэрцах савецкіх людзей, яна блізкая і зразумелая нашаму народу, любімая ім.

Я. ЦІКОЦКІ,
народны артыст СССР

Зыкавы

БЕЛАРУСКІ Дзяржаўны Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы пасля паспяховай пастаноўкі «Апошніх» звыш пятнаццаці год не звяртаўся да горкаўскай драматургіі. Таму зусім зразумела цікавасць, з якой мінскі глядач ішоў на прэм'еру «Зыкавы». Хутчэй хацелася бачыць, як тэатр прачытае гэтую складаную драму, як вырашыць яе багатыя ўнутраным зместам вобразы, як данесе мудрае горкаўскае слова.

У тэатральным жыцці сталіцы пастаноўка «Зыкавых» — падзея значная. Творчыя дасягненні многіх яе ўдзельнікаў відавочныя. Новая сустрэча таленавітага калектыву з творчасцю вялікага заснавальніка літаратуры сацыялістычнага рэалізму А. М. Горкага аказалася для тэатра вельмі карыснай і плённай.

У «Зыкавых», як некалі ў «Апошніх», тэатр імкнуўся перадаць ідэйна-мастацкую своеасаблівасць горкаўскай драматургіі, глыбока раскрыць грамадскі і філасофскі сэнс падзей, якія адбываюцца ў п'есе.

На прыкладзе сям'і рускага прамыслоўца Горкі раскрывае працэсы, тыповыя для ўсяго класа капіталістаў, і з выключнай мастацкай сілай выкрывае яго зварыную антынародную сутнасць. Распад буржуазіі ў перыяд наспявання сацыялістычнай рэвалюцыі — асноўная тэма многіх лепшых п'ес Горкага («Ворагі», «Ягор Булычоў», «Дасцігаеў і іншыя»). Хоць у «Зыкавых» не паказаны непасрэдныя носьбіты рэвалюцыйных ідэй, тым не менш надыход новага часу жыва адчуваецца ў п'есе. Руйнуецца стары лад жыцця, ламаюцца ўзае-

У ролі Хеверна — П. Пекур, Соф'і — І. Ждановіч.

маадносіны людзей, капіталізм няўхільна коціцца да сваёй немінучай пагібелі.

Далёка не ўсім тэатральным калектывам удаецца глыбока данесці да гледача ідэйна-філасофскі змест «Зыкавых». Часам пастаноўшчыкі збіваюцца на паказ сямейна-бытавой драмы, у якой апавядаецца аб тым, як дужы і моцны воляй бацька адбіў нявесту ў свайго сына — слабахарактарнага юнака і п'яніцы. Багацце думак і філасофскіх абагульненняў рэжысура часам зводзіць да павярхоўнага адлюстравання сюжэтных падзей.

Што датычыць спектакля ў тэатры імя Янкі Купалы, то тут моцна і выразна гучаць грамадская і лірычная тэмы. Рэжысёр-пастаноўшчык «Зыкавых» К. Саннікаў і ўвесь ансамбль выканаўцаў правільна раскрылі галоўную ідэю п'есы, паказалі яе як сацыяльную драму.

У п'есе дзейнічаюць прадстаўнікі розных сацыяльных груп, людзі розных ха-

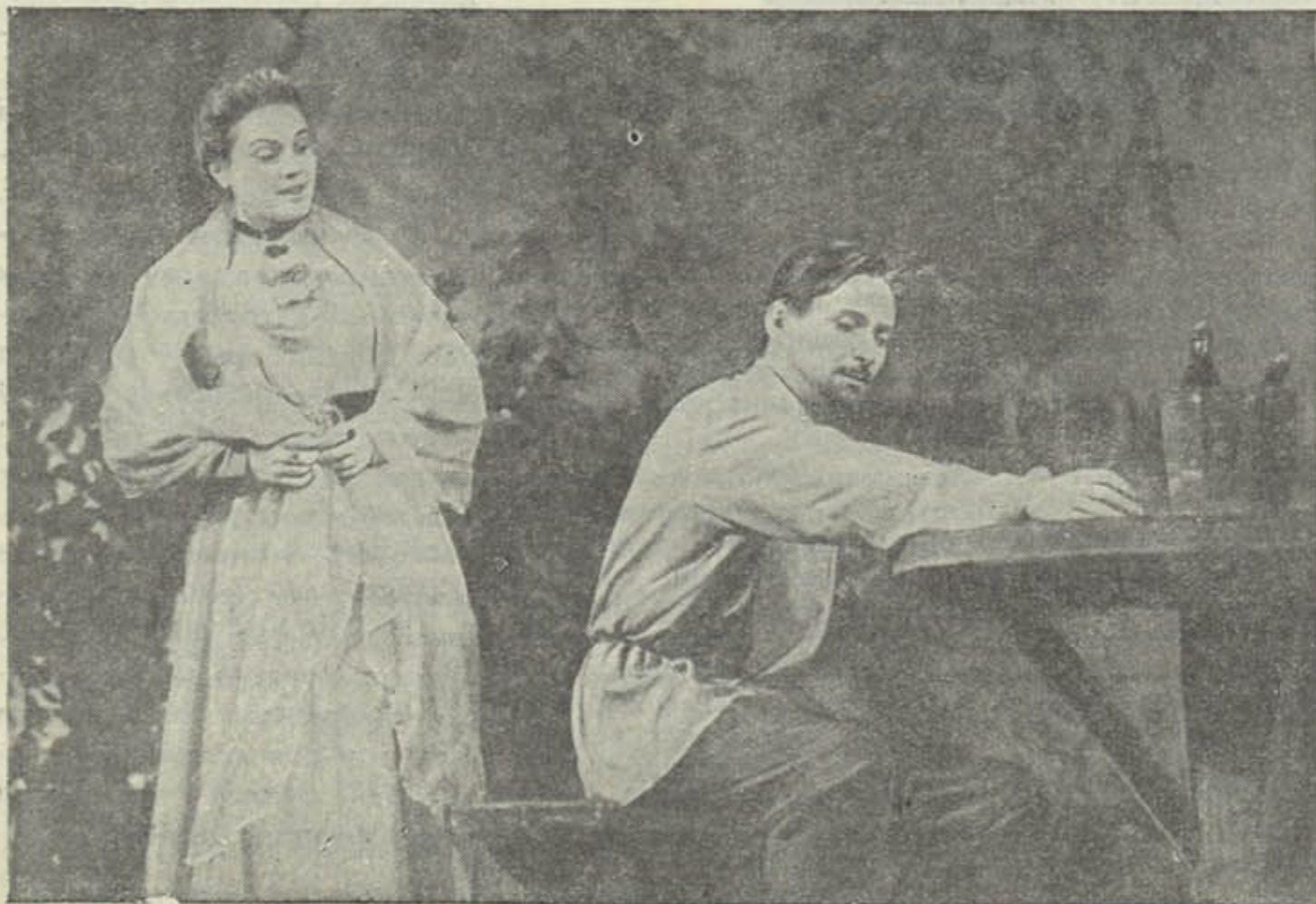
рактараў, з рознымі поглядамі на жыццё.

Цэнтральны герой п'есы — буйны леспрамысловец Анціпа Зыкаў. У яркім выкананні гэтай ролі артыстам Б. Кудраўцавым перад гледачом прадстае вобраз энергічнага, валявога, прагнага да жыцця і кіпучай дзейнасці чалавека. Вялікай унутранай сілай вее ад гэтай магутнай, нібы адкутай з жалеза, фігуры. У пагоні за нажывай Анціпа Зыкаў апошнія гады жыў, як драпежнік; дэспатызм, здзірства і ўціск сталі звыклымі сродкамі яго эксплуатацыйскай дзейнасці. Зыкаў прызвычаіўся да таго, што ўсе падначальваліся яго сіле, яго багаццю.

Паступова, крок за крокам, раскрываючы ўнутраны свет свайго вобраза, Б. Кудраўцаў выразна паказвае яго духоўную спустошанасць. Як і ў Ягору Булычове, Горкі ў Анціпе Зыкаве, гэтым знешне магутным чалавеку, паказвае яго чарвяточыну — сумненне, якое паволі раз'ядае волата.

У п'есе вельмі моцна падана жаночая група вобразаў. Сярод іх найбольш цікавы вобраз Соф'і — сястры Анціпы Зыкава.

Соф'я больш разумная і прадбачлівая. Яна глыбока верыць у розум чалавека. У яе багаты ўнутраны свет. Глядач адчувае, што яна не толькі прадбачыць новае, лепшае жыццё, але і сама знойдзе ў ім сваё месца. Хоць асабістае жыццё ў яе не ўдалося, Соф'я верыць, што знойдзе сапраўднага друга і памочніка. Прага да іншых людзей, да іншых, чым у доме Зыкавых, узаемаадносін — асноўная тэма вобраза. Соф'я не траціць веры ў сваю

У ролі Паўлы — Т. Аляксеева, Міхаіла — К. Сянкевіч.

мару, не апускае рук. «Не знайшла... пашукаю яшчэ», — гаворыць яна. Мудрасць і сіла волі, разуменне несправядлівасці жыцця і ў той-жа час глыбокая вера ў тое, што яно можа быць іншым, робіць Соф'ю моцнай і прыгожай. Да яе цягнуцца ўсе ў доме, шукаючы абароны і падтрымкі.

І. Ждановіч — выканаўца ролі Соф'і — паказвае яе ў адпаведнасці з задумай М. Горкага, разумнай і валявой жанчынай, багатай унутраным жыццём. У створаным ёю вобразе адчуваецца, што гэтая прывабная руская жанчына не зможа знайсці шчасця ў сваім асяроддзі, але што ёсць на свеце сумленныя людзі, якія створаць светлае жыццё. Хоць І. Ждановіч да канца яшчэ не авалодала матэрыялам ролі, хоць часам нібы правярае сябе на глядачу, але ўжо і зараз майстэрства актрысы дапамагло ёй стварыць цікавы вобраз, які захоплівае сілай свайго характару, сваёй мэтанакіраванасцю.

Надзвычай складаны і супярэчлівы вобраз Паўлы, маладой дзяўчыны — спачатку нявесты Міхаіла, а пасля жонкі Анціпы Зыкава. Горкі ў гэтым вобразе бязлітасна выкрывае мяшчанства, эгаізм, непраціўленне злу, ханжаства і двудушнасць. З выгляду Паўла, як яе паказвае артыстка Т. Аляксеева, — прыгожая, чыстая і наіўная істота, якая шукае цяпла і спакою ў жыцці. Аднак, калі да яе прыгледзецца ўважлівей, то высвятляецца, што гэта духоўна пустая і бессардэчная жанчына. Яе «дабрата» і жаданне ўсіх прымірыць ідуць ад бяздушных адносін да людзей, ад мяшчанскай абмежаванасці. Пад выглядам лагоднасці, пакорлівасці, бескарыслівасці хаваюцца выключны эгаізм і хцівасць Паўлы. Т. Аляксеева вельмі тактоўна выконвае сваю ролю, паступова раскрывае яе, як тыповае нараджэн-

не буржуазнага свету. Прынцыпы яе філасофіі сфармуляваны М. Горкім у артыкуле «Аб мяшчанстве»: «Пакіньце мяне ў спакой, дайце мне жыць, як я хачу». Паўла шукае ціхага кутка ў жыцці. Яна адразу-ж згаджаецца стаць жонкай Анціпы, бо адчувае ў ім надзейную апору, магчымасць бесклапотнага і багатага існавання.

Агідны сэнс эгаістычнай мяшчанскай філасофіі Паўлы раскрываецца Горкім і ў іншых вобразах п'есы. Як-бы лагічным завяршэннем маралі Паўлы з'яўляецца яе маці, Анна Маркаўна Цалаваннева. Яе імкненне да прыемнага жыцця, захопленне багатым падарункам Анціпы (25 тысяч рублёў!) вельмі хутка ламаюць усе правілы маралі і прыстойнасці. Анна Маркаўна згаджаецца аддаць дачку за бацьку жаніха. О. Галіна, якая выконвае ролю Цалаванневай, вельмі праўдзіва раскрывае яркі вобраз гэтай мяшчанкі-драпежніцы.

Сын Анціпы, Міхаіл, як і Паўла, па сутнасці лішні чалавек на зямлі, не здатны стварыць нічога карыснага ні сабе, ні людзям. Паўлу цягне да Міхаіла духоўная блізкасць, філасофія непраціўлення і пакоры. Міхаіл на ўсё згодзен, бо ён адчувае сваю нікчэмнасць, бязволле, схільнасць да алкагалізма і фізічную слабасць. Міхаіл увасабляе сабой заняпад буржуазіі, яе выраджэнне. Ён адчувае драматызм свайго становішча, але не ў сілах перайначыць сваё жыццё. Маральная няўстойлівасць, няздатнасць да актыўнай дзейнасці, духоўная спустошанасць раз'ядаюць гэтага незласлівага і кволага чалавека, які не можа быць прадаўжальнікам справы Зыкавых.

К. Сянкевіч, выканаўца ролі Міхаіла, пераканаўча паказвае гэтыя рысы героя. Але ён бадай зусім не раскрывае

іншыя бакі яго характару: востры розум і назіральнасць. Вось чаму слаба гучаць яго тонкія насмешкі над сабою і іншымі. Недастаткова раскрыты і складаныя ўзаемаадносіны Міхаіла з Паўлай і Соф'яй.

У спектаклі ёсць вобразы людзей з народа: аб'езчыка Шохіна, служанкі Пелагеі і пакаёўкі Сцёпкі.

Шохін у выкананні С. Хацкевіча — цёмны, хмуры мужык, які, калі гэта будзе неабходна для аховы панскай маёмасці, не спыніцца нават і перад забойствам чалавека. Але цяжка зразумець, як-жа ён сам ставіцца да сваіх гаспадароў-эксплуататараў: церпіць іх волю ці ненавідзіць? Гэты чалавек занадта замкнёны, яго ўнутраны свет невыразны. Акцёр не дае мажлівасці зазірнуць у душу свайго вобраза, паглядзець, што там робіцца.

Больш выразная М. Громава ў ролі Сцёпкі. У яе столькі жыццерадаснасці, гарэзлівасці і свавольства, што як толькі яна з'яўляецца на сцэне, глядачу адразу робіцца весела, і ён увесь час чакае: а што яшчэ выкіне гэтая кемная і смелая дзяўчынка?

Яркую фігуру прыдуркаватай служанкі стварае М. Зінкевіч у ролі Пелагеі.

У кожным слове герояў п'есы з горкаўскай праніклівасцю ў глыбіню пачуццяў і людскія характары закладзена безліч такога сэнсавага багацця, якое можа доўга быць сапраўднай скарбніцай творчых пошукаў і адкрыццяў. Хоць і быць упэўненым, што таленавітыя калектывы тэатра імя Янкі Купалы прадоўжыць работу над гэтым выдатным творам вялікага рускага драматурга, дасягне глыбокага філасофскага абгульнення падзей і паводзін, думак і выказванняў герояў

Я. РАМАНОВІЧ

НАМ ПІШУЦЬ

ЛЮБОЎ ДА СПРАВЫ

НЕКАЛЬКІ год запар хата-чытальня вёскі Лазовіца была самай адсталай у раёне. Справа пачала наладжвацца, калі на пасаду загадчыка прышла настаўніца Ганна Варанцова. Здароўе прымусіла яе змяніць кваліфікацыю. Як і ў школе, яна ўклала ў работу ўсю сваю душу.

Спачатку ёй прыйшлося вытрымаць «бой» з былым старшынёй сельсовета Мартыненкам, які сістэматычна п'яніставаў. Новая загадчыца не спадабалася яму за справядлівую крытыку, за тое, што ў сельсавеце пачаўся насаджэнне газет, а затым і ў райгазеце «Молат» змясціла матэрыялы пра Мартыненку і яго сабутаўніцтва. Мартыненка з яраснай злосцю накінуўся на яе, пагражаў, але ўмяшалася партарганізацыя, райком партыі, і Мартыненку знялі з работы.

Ганна Кузьмінічна любоўна аформіла хату-чытальню. У памяшканні, хоць і маленькім, стала ўтульна і цёпла. Вольным часам сюды часцей пачалі заходзіць людзі, а вечарамі тут заўсёды шматлюдна. Хто прыходзіць у шашкі і шахматы пагуляць, хто свежыя газеты і часопісы пачытаць.

Неўзабаве Ганна Кузьмінічна пачала загадваць сельскай бібліятэкай. Тут, як і ў школе, яна мела справу з людзьмі, да ўсяго цікавымі. Усімі сіламі яна імкнулася павялічыць колькасць чытачоў. Старалася зацікавіць калгаснікаў кнігамі, прыслуховала-

ся да іх голасу, цікавілася іх патрэбамі. А колькі было прачытана насельніцтву лекцый, дакладаў, праведзена гутарак сіламі настаўнікаў і спецыялістаў сельскай гаспадаркі! Ганна Кузьмінічна згуртавала вакол сябе комсамольцаў, студэнтаў ветзоатэхнікума, якія практычна дапамагалі і ў афармленні кніжных выставак, і ў арганізацыі канферэнцый чытачоў. Затым арганізавалі кніжную выстаўку, склалі рэкамендацыйныя спісы кніг-навінак, прыгожа аформілі выказванні Горкага, Леніна і Сталіна аб літаратуры.

Але гэта не ўсё. Сельсовет вялікі, многія вёскі знаходзяцца за 5—8 кілометраў ад цэнтра. У такіх вёсках Ганна Кузьмінічна стварыла бібліятэчкі-пэра-соўкі. Весці справу даручыла моладзі. Цяпер можна было арганізаваць канферэнцыю па прачытаных кнігах. Гэтую думку падказалі самі чытачы. Канферэнцыя па кнігах «Глыбокая плынь» І. Шамякіна і «Ад усяго сэрца» Е. Мальцава прайшлі паспяхова.

Добра працуе рэдкалегія насценгазеты «За высокі ўраджай», рэдактарам якой з'яўляецца Ганна Кузьмінічна...

Лазовіцкая хата-чытальня з'яўляецца зараз лепшай у раёне.

М. ЗАСТОЛЬСКИ

Клімавіцкі раён,
Мар'іўская вобласць.

Таракі ПА КАСМЕТЫЦЫ

Маршчыны

Малая здаровая скура — пругкая, гладкая, шчытна нацягнутая. З узростам яна жоўкне, робіцца сухой, шурпаватай, траціць сваю пругкасць, і на ёй з'яўляюцца маршчыны, барозны і складкі. Утварэнне маршчын адбываецца паступова.

Маршчыны можна назіраць у людзей рознага ўзросту. Часам маршчыны твару пачынаюць намячацца ў маладым узросце. Чым гэта тлумачыцца?

Перш за ўсё — рознымі звычкамі, якія выклікаюць частае скарачэнне мімічных мышцаў, напрыклад, зморшчваннем ілба, прыжмурваннем вачэй (звычайна на сонцы).

Заўчаснае з'яўленне маршчын назіраецца таксама пры няправільнай паставе галавы ў часе сну. Многія спяць, выскока падкладаючы пад галаву падушкі; галава пры гэтым схіляецца на грудзі, а на шыі і падбародку ўтвараюцца маршчыны.

Нямала дзяўчат з добрай скурай злоўжываюць частым прыпудрываннем твару. А між тым частае ўжыванне пудры высушае скуру і стварае спрыяльныя ўмовы для ўтварэння маршчын.

Няправільная думка, што да ўважлівага догляду за скурай трэба прыступаць толькі пасля з'яўлення маршчын. Значна лягчэй папярэдзіць захворванне, чым лячыць яго.

Калі пачынаецца рэзкае акрэсліванне маршчын на ілбе, носа-губной, падбародчай складцы і скура робіцца крыху вялай, неабходна сур'ёзна падумаць аб правільным доглядзе за тварам.

Што можна рэкамендаваць у такіх выпадках?

Добрым сродкам з'яўляюцца гарачыя кампрэсы (прыпаркі). Для іх прыгатавання складаюць у паласу шырынёй 20—25 см невялікі ручнік або сурвэтку, апускаюць яе ў гарачую ваду, выціскаюць і затым накладваюць на твар. Сярэдзіна кампрэсу ахоплівае падбародак знізу, а канцы накладваюцца на шчокі, лоб і нос (свабоднымі пакідаюць толькі рот і ноздры). Прыпарку трэба трымаць на твары 2—3 хвіліны; затым зняць і абцерці або абліць твар халоднай вадой.

Мэтазгодна праводзіць абціранне твару халодным солевым раствором (палова чайнай лыжкі сталавай солі на 1 шклянку вады).

Пры вельмі сухой скуры замест солі можна карыстацца раствором таніну (палова чайнай лыжкі таніну і 1 шклянка вады).

Перад сном карысна змазаць твар крэмам «Ланалінавы», «Дзіцячы». Добра таксама змазаць твар на ноч фалікулінам (выпускаецца ў ампулах для ўспырсквання). Рэкамендуецца бінтаваць твар. Для гэтага пасля змазвання скуры тлустым крэмам або фалікулінам твар бінтуюць двума-трыма слаямі шырокага бінту так, каб прыпадняць адвясныя часткі і надаць правільную форму авалу твару.

Раніцай твар мэтазгодна апаласнуць прыхладнай вадой, змазаць яго крэмам і прыпудрыць. Не трэба выходзіць на вуліцу, не змазаўшы твару крэмам.

Людзям, у якіх намячаюцца маршчыны, трэба пазбягаць дзеяння прамых праменняў сонца; паветраным ваннам трэба аддаваць перавагу перад сонечнымі, а пры сонечных ваннах абавязкова змазаць твар крэмам.

Калі пачынаецца ўтварэнне маршчын, рэкамендуецца штодзённа злёгка пастукаць кончыкамі пальцаў па скуры твару на працягу 5 хвілін. Гэта паляпшае кровазварот у скуры і ўмацоўвае яе.

З вялікім поспехам пры доглядзе за маршчыністай скурай ужываюцца маскі. Яны перашкаджаюць утварэнню маршчын і аказваюць выключна добры ўплыў на скуру. Ніжэй прыводзяцца рэцэпты некалькіх масак:

1. Бялкова-лімонная. Яечны бялок збіваецца ў пену; да яго дадаюць сок з паловы лімона і соль на кончыку нажа; усю сумесь добра размешваюць.

2. Жаўткова-масляная. Яечны жаўток змешваюць з паловай чайнай лыжкі камфарнага або касторавага масла.

3. Яечна-талаконная. Да збітага бялка або жаўтка дадаецца чайная лыжка мёду і адна сталавая лыжка талакна.

4. Жаўткова-мёдавая. Яечны жаўток расціраецца з палавінай чайнай лыжкі мёду і адной чайнай лыжкай гліцэрыну.

5. Дражджавая. 20—25 г дражджэй разводзяць малаком або раслінным маслам да гушчынні смятаны.

6. Дражджавая кіслая. 25 г дражджэй разводзяць вадой да гушчынні смятаны і даюць пастаяць да брадзжэння.

7. Жытняя кіслая. Закваска жытняй мукі.

Калі пад рукамі няма патрэбных састаўных частак, то можна ўжываць маскі з аднаго бялка або жаўтка. Прыведзеныя маскі можна чаргаваць з маскамі, рэкамендаванымі для вялай скуры. Перад накладваннем маскі твар неабходна памыць або працерці. Працягласць ужывання масак — 15—20 хвілін. Аднак усе маскі, акрамя дражджавых, можна пакідаць на ноч. Маскі, у якіх знаходзяцца масла, знімаюцца вільготным тампонам, астатнія — змываюць вадой.

Пры з'яўленні падвойнага падбародка, тонкай друзлай скуры і складак на шыі рэкамендуецца, перш за ўсё, зжыць дрэнную звычку прыціскаць падбародак да грудзей. Значна карысней, ды і прыгажэй, трымаць галаву злёгка прыпаднятай. Акрамя таго, пры штодзённым доглядзе за тварам трэба 1—2 разы ў дзень па 3—5 хвілін пахлопваць скуру падбародачай часткі тыльным бокам пальцаў або канцом ручніка, змочанага ў солевым растворе (1 чайная лыжка солі на шклянку вады).

Каб папярэдзіць з'яўленне маршчын і прадухіліць іх развіццё, мэтазгодна штодзённа рабіць спецыяльныя гімнастычныя практыкаванні, а таксама больш удзяляць увагі агульнаму рэжыму. У часе сну твар павінен ляжаць на падушцы свабодна, зарывацца ў яе ні ў якім разе не трэба.

Вялікае значэнне мае стан зубоў і своечасовае пратэзіраванне поласці рота. Адсутнасць зубоў не толькі вядзе да ненармальнага стрававання, але і немінуха змяняе форму твару: шчокі западаюць; утвараюцца глыбокія складкі і барозны.

Аднак толькі правільны догляд за скурай твару і прафілактыка недастатковасі для паспяховай ліквідацыі маршчын. Неабходна клапаціцца аб паляпшэнні агульнага стану здароўя: устанавіць агульнаўмацоўваючы рэжым, захоўваць пэўную дыету, займацца фізкультурай і гімнастыкай усяго цела і твару.

Д. І. ЛАС
і М. Г. ПАЛІКАРПАВА

УЗОРЫ ВЯЗАННЯ

(Тлумачэнне да малюнкаў на 4-й стар. вокладкі.)

Лыжны камплект (рыс. 1) — шапачка, шалік і рукавіцы. **Шалік:** набіраецца 60 петляў, вяжацца 2 рады, чаргуючы 1 верхнюю і 1 ніжнюю пятлю. У наступных двух радах на месцы ніжніх петляў ставяцца верхнія, на месцы верхніх — ніжнія. Трэці і чацвёрты рады робяцца, як два першыя, і г. д. Упрыгажэнне ў шаліку — шэрая палоска і шэрыя кутасы, зробленыя іголкай.

Шапка: вяжацца на пяці спіцах. Набіраецца 186 петляў, вяжацца гумка 1X1 вышынёй у 8—9 см. Затым шапка разбіваецца на шэсць долек, у кожнай з якіх 28 петляў набіраецца такім-жа ўзорам, як у шаліку, а прамежныя паміж долькамі — 3 пятлі верхнія. Вяжацца 6—7 см ад гумкі і пачынаецца спуск па 1 пятлі праз 2—3 рады, пакуль на спіцах не застанецца 18 петляў, якія збіраюцца на нітку і сцягваюцца.

Рукавіцы: набіраецца 56 петляў. Упрыгажваюцца такім-жа ўзорам, як і шалік.

Жаночая кофта (рыс. 2). **Спінка:** набіраецца 136 петляў, вяжацца 2 см «вяровачкай». Далей ідзе ўзор, паказаны на малюнку. К талі кофта звужаецца, для гэтага з кожнага боку спускаецца па 1 ачку праз кожныя 3—4 рады. На талі гумка 2X2 вышынёй у 2 см, пасля яе ўверх прадаўжаецца ўзор. Перад: складаецца з двух полачак па 80 петляў, каля засцежкі полы заканчваецца «вяровачкай» па 8—10 петляў. На талі гумка, як на спіцы. Каўнер-стойка 3—4 см.

Кофточка для дзіцяці 5—6 год (рыс. 3) з тонкай шэрсці двух колераў. Белай шэрсці 70—80 г, блакітнай — 220 г. **Спінка:** на 100 петляў. Пярэднія полачкі: па 58 петляў; барты, ніз кофты і кант каўнера звязаны «вяровачкай». Засцежка на гузікі, у талі кофта сцягнута шнурком.

Безрукаўка жаночая з грубай шэрсці (рыс. 4). **Спінка:** набіраецца 78 петляў і вяжацца гумка 1X1 вышынёй у 8—10 см, затым у новым радзе вяжацца 6 петляў «вяровачкай», 66-панчошнай вязкай і яшчэ 6 — «вяровачкай». **Спінка прамая.** **Перад:** з двух полачак па 48 петляў (лічачы 6 каля засцежкі і 6 з боку «вяровачкай»). Полачка звужаецца ля засцежкі к плячу да 12 см у плячы. Упрыгажэнне іншымі ніткамі нашыта зверху сцябліністым швом.

Летняя кофточка-кімано з вігоні (рыс. 5—6). **Пярэд:** трэба 300—320 г. нітак. **Спінка:** 122 пятлі, вяжацца гумка 2X2 вышынёй у 8—10 см, затым ідзе ўзор (гл. рысунак). **Перад:** 138 петляў, у сярэдзіне гумка 2X2 з 32-х петляў, якая пераходзіць к гарлавіне ў маленькія адвароты. Петлі паветраныя, зробленыя кручком. Рукавы канчаюцца гумкай 2X2 вышынёй у 4 см.

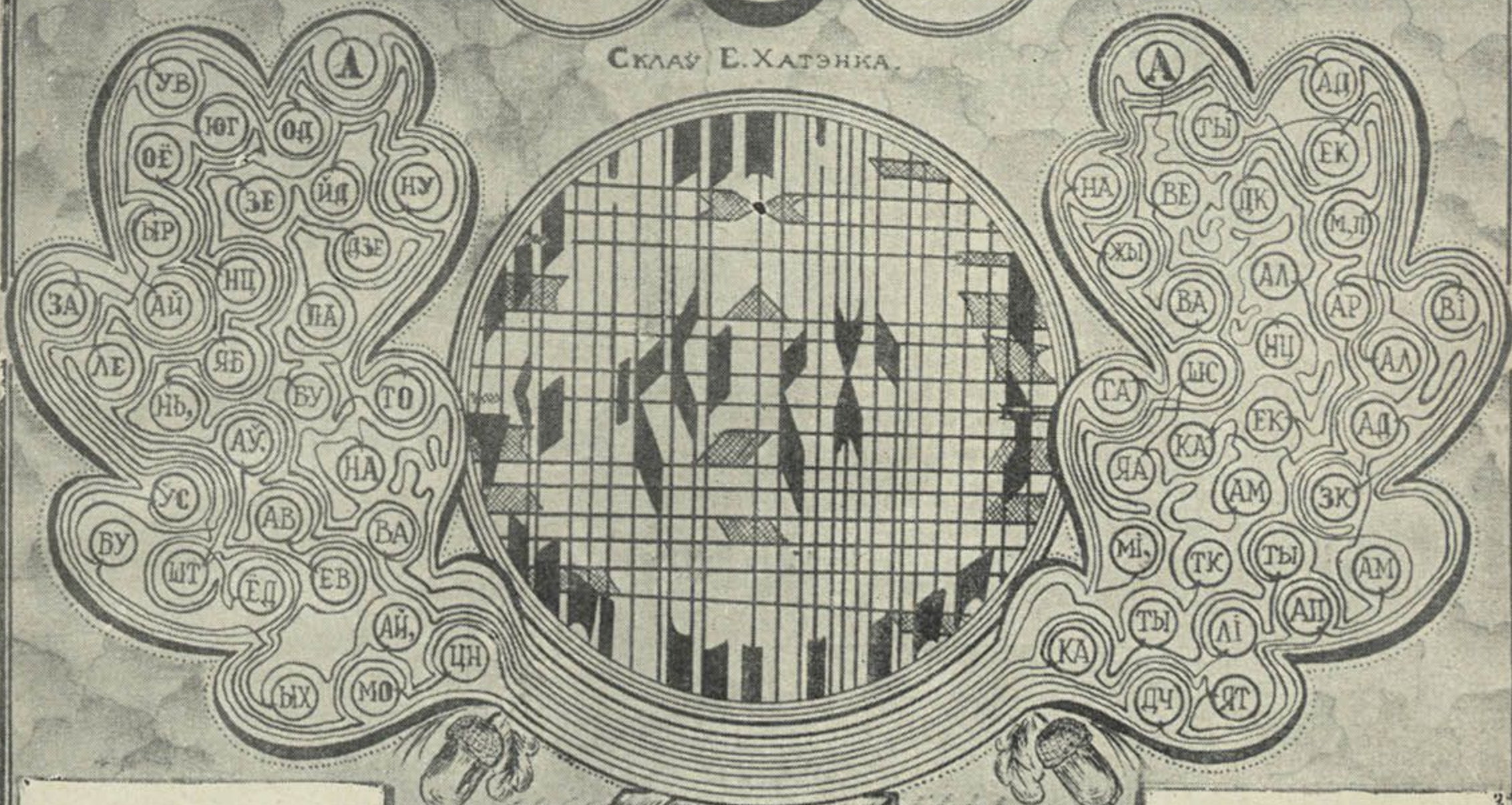
Безрукаўка для дзіцяці 3—4 год з рэштак шэрсці (рыс. 5—6). **Спінка:** 50 ачкоў, вяжацца гумка вышынёй у 8 см. **Перад:** 54 ачкі. Аздаба на проёме рукавоў і гарлавіне звязана асобна гумкай 1X1 вышынёй 2 см і нашыта зверху.

На першай старонцы вокладкі: канькабежцы: студэнтка Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Аўстра Роніс, чэмпіёнка Беларусі па канькабежнаму спорту сярод дзяўчат, вучаніца 9 класа 34 школы г. Мінска Тамара Стаселька і студэнтка БДУ Ларыса Кошкіна.

Фото П. Нікіціна

Склаў Е. Хатэнка.

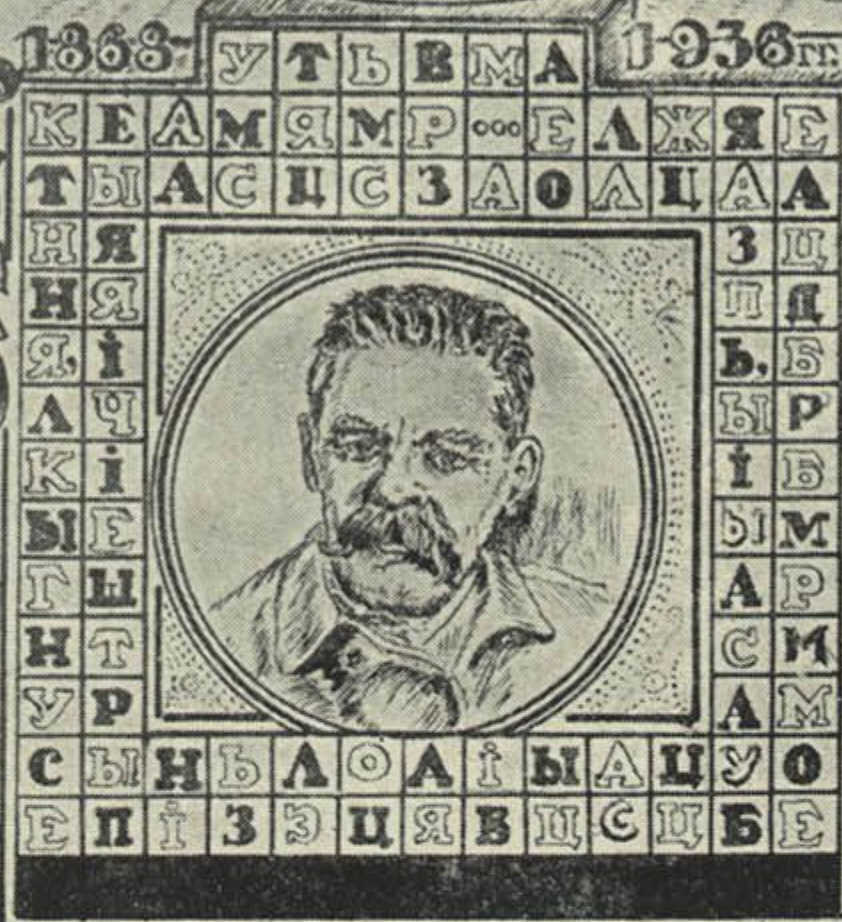

Прачытайце, што напісана ў крузе.

Ходам шахматнага каня
прачытайце выказванне
Алексея Максімавіча
Горкага.

Прачытайце, што напісана на дубовых лісцях. Кому належаць гэтыя словы? (Пачатак бярэцца з левага ліста.)

Разгадайце рэбус унізе старонкі. Кому належыць данае выказванне?

Адказы рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: К. А. АБУШЭНКА, М. Н. БАРСТОК, Г. Л. ДАЗОРЦАВА, А. Н. ЗАХАРАВА, М. Ф. НІКІФАРАВА, Ф. А. НОВІКАВА, А. І. ФЕДАСЮК, В. І. ФІЛІПАВА.

Журнал «Работница и крестьянка» на белорусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии. АТ 01204. Падпісана да друку 4/І 56 г. Адрас рэдакцыі: Мінск, Праспект імя Сталіна. Дом друку. Пакой 23. Тэлефон 2. Друкарня імя Сталіна. Мінск. Цана 1 р. 80 к. Падарожны чек.

Узоры вязаные

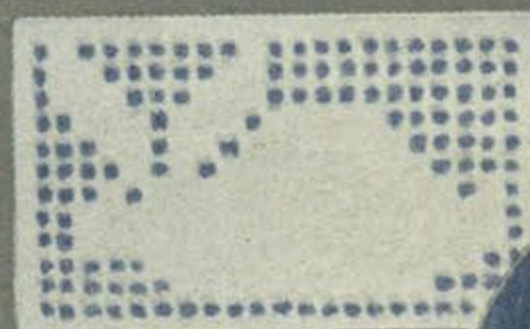
8000000 198 1228

1

2

3

4

5-6

